

**Topografi af
Gjeldsted og Rørup Sogne
ved M.G. Krag**

Publikation nr. 39. 2009

Ejby Kommunes
Lokalhistoriske Arkiv

ISSN 0901-4020

Forsidebillede: Portræt af M.G. Krag. Affotografering i Ejby
Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.

Bagsidebillede: Udsnit af kort over Vestfyn, tegnet af J.P. Aaboe, 1845.
Middelfart Museum.

Redaktion: Søren Skov (ansvarshavende)

Tryk og layout: MV-Tryk a-s, Middelfart

Udgivet af: Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv og Støtteforeningen
for Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv

Oplag: 600 stk.

Forord

Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv har i 2009 valgt at udgive pastor M.G. Krags topografi af Gelsted og Rørup sogne fra 1846, der beror på Landsarkivet for Fyn. Pastor Krags skrift har været kendt og benyttet, og også lokalarkivet har en afskrift liggende. Men vi mener, at det fortjener at komme ud til en bredere kreds.

Middelfart Museum har påtaget sig opgaven at forberede manuskriptet til trykning. Da hele manuskriptet er for omfangsrigt til at indgå i Lokalarkivets skriferække, har vi valgt at bringe de mest fortællende afsnit i dette skrift, mens en renskrift af det komplette manuskript ligger på hjemmesiden www.middelfart-museum.dk.

Vita Horsmark, Hanne Christensen og Birthe Kolls har renskrevet manuskriptet efter afskriften i Lokalarkivet. Thorleif Christiansen har sammenholdt renskriften med originalmanuskriptet på Landsarkivet. Thorleif Christiansen, Harriet Hansen og Vita Horsmark har valgt ud og redigeret. Vi skal takke lektor Inge Lise Pedersen, Afdeling for Dialektforskning, Dansk Forskningsinstitut, Københavns Universitet, for hjælp med oversættelse af en passage på vestfynsk dialekt.

Thorleif Christiansen, Harriet Hansen, Vita Horsmark

Middelfart Museum, februar 2009

Indledning

Denne publikation er et uddrag af pastor M.G. Krag's manuskript *Topographie af Gjelsted og Rørup Sogne* (1b), som befinder sig på Landsarkivet for Fyn (Samlingen Topografica, 40 – Gelsted).

Manuskriptet fremstår smukt renskrevet med kun få rettelser. Der er anvendt en meget lille håndskrift, således at der i gennemsnit er ca. 40 linier pr. side. Skriften er forholdsvis let læselig, men blækket er sine steder noget falmet med deraf følgende vanskelighed for korrekt læsning. Teksten er placeret på bladenes nummererede venstresider, fra 1-114, mens højresider er reserveret senere tilføjelser og noter. Sidstnævnte kan dog også findes nederst under selve teksten. Fra fol. 107 benyttes højresiden dog også til fortløbende tekst.

Manuskriptet er i forordet dateret til september 1846, men indeholder dog også senere tilføjelser – til sidste halvdel af 1850'erne. I manuskriptet henvises til forskellige illustrationer af f.eks. bohave og oldsager, men kun to grundplaner er bevaret. De er gengivet her (s. 23)

Topografien er opdelt i 9 kapitler: 1. Sogdenes Navne; 2. Beliggenhed eller Situation; 3. Grændser, Størrelse og Inddeling; 4. Naturlig Beskaffenhed i Almindelighed; 5. Naturlig Beskaffenhed i Særdeleshed; 6. Bebyggelse af Mennesker eller Historie; 7. Beboernes Særegenskaber; 8. Borgerlige Indretninger; 9. Overblik.

Med denne opdeling følger pastor Krag nøje de forskrifter for et topografisk arbejde, der som en art skabelon ”Schema til en geographisk-Physisk-Oeconomisk og politisk Beskrivelse af et Landsbyesogn” blev fremsat af Vedel Simonsen i skriftet *Nytten og Nødvendigheden samt den hensigtsmæssigste Indretning af historiske Topographier – Et Indbydelsesskrift, tilegnet enhver Fædrelandsven i Almindelighed, men i Særdeleshed Videnskabsmændene i Hovedstaden og Embedsmændene i Fyn*, Odense 1829.

Manuskriptet blev skrevet til Fyens Stifts litterære Selskab, et selskab M.G. Krag var blevet medlem af i 1834. Han forelæste således i selskabet i 1844 over Gelsted og Rørup Sogne og af teksten fremgår, at flere arbejder fra hans hånd var udarbejdet i forbindelse med selskabets virke.

Ifølge manuskriptet har det været Krag's hensigt, at sognehistorien (eller dele deraf) skulle udgives med understøttelse fra Fyens Stifts litterære Selskab, hvilket imidlertid blev afslået (s. 48-49).

Krag's manuskript må imidlertid være blevet kendt i offentligheden, idet der citeres derfra hos f.eks. Evald Tang Kristensen. Et udsnit på 25 sider af Krag's tekst er afskrevet, sandsynligvis i sidste halvdel af 1800-tallet, og befinder sig på Nationalmuseets Bibliotek (Na2 Folio 25 a Folio Ms (brudstykke)). Mouritz Gothold Krag: Topographie af Gjeldsted og Rørup Sogne.

Om forfatteren:

Mauritz Gothold Krag (1794-1864) virkede som sognepræst i Gelsted-Rørup fra 1819. Han var fjerde generation i embedet, idet han efterfulgte såvel faderen, Christian Mauritti Krag (1757-1818), som farfaderen Mauritz Gothold Krag (1722-1797) samt oldefaderen, Poul Meyer (1691-1764). Han var student fra Nyborg 1812, fik teologisk embeds-eksamen i 1817. Inden han vendte tilbage til Gelsted, nåede han at være adjunkt i Nakskov, hvor han også mødte sin første hustru.

Pastor Krag havde ry for at være en virksom præst. Ikke mindst er han kendt på Vestfyn som initiativtager og medstifter af Vends Herreds Landboforening. Gelsted og Rørup kirker var i M.G. Krag's periode ejet af kammerherre Cederfeld de Simonsen, Erholm. Kirkepatron og præst havde et nært samarbejde, og kammerherren nævnes flere gange i manuskriptet. Det er således naturligt, at manuskriptet blev gemt på Erholm, indtil det i 1934 blev skænket til Landsarkivet for Fyn i Odense.

Udgivernes bemærkninger er angivet med [/].

Litteratur

Algreen-Ussing, Frederik: Fortegnelse over Skrifter henhørende til Fyens Stifts Topographi og Specialhistorie. *Samlinger til Fyens Historie og Topographie, udgivne af Fyens Stifts litterære Selskab, Tredie Bind*, side 167-218. Odense 1865.

Bidrag til en Ordbog over Vends Herreds Folkemaal. (Bidrag til Vends Herreds Historie, I). Ved Marius Rasmussen. København 1949.

Danske præsters indberetninger til Oldsagskommissionen af 1807- Bornholm, Lolland-Falster og Fyn. Red. Christian Adamsen & Vivi Jensen. Højbjerg 1997.

Engelstoft, C.T.: Udsigt over Fyens Stifts litteraire Selskabs Virksomhed. Et foredrag i Anledning af Selskabets Halvtredsindstyvende Aarsdag den 17de Mai 1865. *Samlinger til Fyens Historie og Topographie, udgivne af Fyens Stifts litterære Selskab, Tredje Bind*, s. 245-261. Odense 1865.

Hjorth-Nielsen, H./ Fabritius, Albert: Præste- og Landmandsslægten Krag (Kragh). *Personalhistorisk Tidsskrift, (10. Række 6. Bind) 1939*, s. 1-60. København 1939.

Jacobsen, Hans Henrik: *Historikeren Vedel Simonsen til Elvedgård 1780-1858*. Odense 1962.

Jensen-Vedding, F.: Bidrag til Rørup Sogns Historie fra Aaret 1500 til 1800. *Aarboeg for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter, v. Aargang 1917, 2. Bind*, s. 20-28. Odense 1918.

Kristensen, Evald Tang: *Fortællinger om det jyske Almueliv, Tillægsbind VI*. Aarhus 1906.

Lauridsen, Georg Hallum: *Et herreds liv, En mosaik over livet i Vends Herred*. Udgivet af Båring Højskole i anledning af 25-års jubilæet 22. november 1984.

Nationalmuseets oprindelse. Oldsagskommissionens Mødeprotokol 1807-1848 (Særtryk af Acta Archaeologica, Vol. 78:1, 2007). Tove Benedikte Jakobsen & Christian Adamsen, (udg.).

Utrykt materiale:

IV b 3,2 Fyens Stifts litterære Selskab 1815-1920, (Nr. 3 1812-1862 Registrant over det fynske litterære Selskabs Arkiv m.v.). Landsarkivet for Fyn.

Krags manuskript og indhold

Som nævnt i indledningen udgør nærværende publikation kun et uddrag af Krags tekst, som i sin helhed har følgende indholdsfortegnelse:

1ste Capitel	Sogdenes Navne	Fol.	2
2det -	Beliggenhed eller Situation	-	3
3die -	Grændser, Størrelse og Inndeling	-	3-5
4de -	Naturlig Beskaffenhed i Almindelighed	-	5-9
5te -	Naturlig Beskaffenhed i Særdeleshed	-	9-14
6te -	Bebyggelse af Mennesker eller Historie	-	14-76
7nde -	Beboernes Særegenheder	-	76-91
8nde -	Borgerlige Indretninger	-	91-112
9nde -	Overblik	-	112-114

Publikationens tekstudvalg har følgende indhold:

Krags forord	8
Udtog fra 3die Capitel - Grændser, Størrelse og Inndeling	9
Udtog fra 6te Capitel - Bebyggelse af Mennesker eller Historie	10
Udtog fra 7nde Capitel - Beboernes Særegenheder	17
Udtog fra 8nde Capitel - Borgerlige Indretninger	27

Krags forord

Det er allerede hen ved et Decenium siden, at jeg, opmuntret ved H. K. H. Prindsgouverneuren vor nuværende allernaadigste Konges ønske begyndte at tænke på en topografisk Beskrivelse af disse Sogne og at eftersøge de Hjælpe midler, som nemlig i historisk Henseende dertil maatte findes. Af Embedsarchivet var der, som følge af de Præstegaarden så ofte overgaaede ulykkelige Ildsvaader, intet Bidrag at erholde. Stamhuset Erholm og Søndergaardes Archiver, som Man velvillig aabnede mig, tilhører en nu sildigere Tid og afgiver egentlig kun Oplysninger angaaende Godsbestyrelsen. Private Samlinger, der kunde afbenyttes, findes ikke. Fra Wedellsborg, hvorunder Gjelsted Kirke med Tiender engang henhørte, kunne ei heller nogen Efterretning erholdes, endskjøndt Man ogsaa der viste mig alforekommende Assistance. Derimod blev Pastoratets gamle Matricul og Jordebog mig godhedsfuldt udlaante fra Bispe- og Amtstuearchiverne. Ligeledes erholdt jeg fra Hr. Etatsråd og Professor Wedel Simonsen til Elvedgaard efter hvis trykte Veiledning af 1829 dette Forsøg er udarbejdet, adskillige Vink og interessante Notitser i Særdeleshed om Sognenes ældre Historie. – Det kongelige Rentekammer havde den bevaagne Godhed at lade mig gratis tilstille en Liste over Pastoratets Matricul Nummere. Alle By-Kortene udlaantes mig fra Erholms Skriverstue. Pastoratets Ungdomslærere og Andre understøttede mig med Indsamling af Sagn og Fortællinger om en svunden Tid. Overalt kom Man mig i møde med en Velvillie og Deltagelse, der omsider gjorde mig det muligt at kunne fuldføre hvad jeg havde begyndt i de Fritimer, der bleve tilovers fra Embedets alvorligere Sysler. For at give Arbejdet saamangen Fuldstændighed og Forskjønnelse som muligt har jeg ledsaget det med et Kort over samtlige Pastoratets Jordlodder forsynede med Tal, der angiver vedkommende Brugere, saavel som og med Tegninger af en Deel her fundne Oldsager, adskillige gamle Meubler, begge Kirker, Hovedgaardene og Præstegaarden. Maatte det Hele, hvis Mangler jeg som uvant med saadanne Arbejder fuldelig erkjender, nogenlunde svare til dets Hensigt og blive mine Sognefolks saavel som Eftermænd i Embedet til Nytte og Glæde, maatte Forsøget ikkun anses som et Vidnesbyrd om Sønnens Kjærlighed til den Egn, hvor han omgivet af Forfædres ærværdige Minder blev kaldet til at røgte deres Gjerning,

dele deres Haab, da skulle den Umage, som Udarbejdelsen har kostet mig, være rigelig belønnet. Gjelsted Pstgd. i September 1846. M. G. Krag.

3die Capitel

Grændser, Størrelse og Inddeling

Gjelsted Sogn er omgivet mod Nord af Eiby, Indslev og Fjelsted, mod Øst af Rørup, mod Syd af Kjerte og Tanderup, mod Vest af Ørslev og Balslev Sogne. Det er omtrent $\frac{2}{3}$ Miil langt fra Nord til Syd og $\frac{1}{2}$ Miil bredt fra Øst til Vest - en Størrelse og Udstrækning, det upaatvivleligt har faaet i de 3 sidste Aarhundreder; thi saalangt som de forhaandenværende Efterretninger gaae tilbage i Tiden, findes de samme Byer, ikkun med en noget forskjellig Skrivemaade, nævnte som endnu ere til og der er Intet forekommet mig der kunde hentyde paa nogen Forandring heri. Sognet inddeles, om man saa vil i 5 By-Laug: Gjelsted, Taarup, Lunge, Kindstrup og Hønnerup med dertil hørende Udflyttere og Afbyggere. - Denne inddeling har dog, hvad sidstnævnte By angaar, uden Tvivl været noget anderledes, den Gang her laa et Herresæde; men de Efterretninger, det har været muligt herom at erholde, ere for usikre til at bestemme Noget med Nøiagtighed. Ikkun synes der at være Grund til at antage, at da Byen paa een Gaard nær er Selvejendom maa den være opstaaet derved at den gamle Herregaard Tid efter anden er bleven udparcelleret og bebygget, hvorom iøvrigt en nærmere Undersøgelse vil paa sit Sted blive anstillet.

Rørup Sogn har mod Norden Fjelsted og Haarslev, mod Østen Wissenberg, mod Syden Skydebjerg og Kjerte og mod Vesten Gjelsted Sogne. Det er omtrent $\frac{1}{2}$ Miil i Længde og Bredde, men $\frac{3}{4}$ Miil fra Sydvest til Nordøst, hvorhen det strækker sig i en spids Vinkel til et Sted, der kaldes Paddesø. Her indtræffer det mærkelige Tilfælde, at 5 Sogne: Rørup, Fjelsted, Haarslev, Weflinge og Wissenberg støde saa nær sammen, at 5 Mænd staaende i hver sit Sogn kunne med Beqvemmelighed holde hinanden i Hænderne. At Sognets Størrelse og Udstrækning har i de sidste 3 Aarhundreder været som den nu er, er der ingen Grund til at paatvivle. Det inddeles i 3 Bylaug, Heckebølle, Etterup, hvorunder hører Dybmose og Mongaarde, og Aalsbo med de til ethvert Laug hørende

Erholm. Gouache af Niels Ringe(?). Nationalmuseet. Gelsted og Rørup kirker var ejede af Erholm, der var dybt involveret i alle sager i sognet.

Udflyttere og Afbyggere. Desuden findes og her de 2nde Hovedgaarde: Erholm og Søndergaarde, der i communale Henseender tages sammen med Heckebølle. I Nærheden heraf har ligget en liden By kaldet Asserbo, som for 100 Aar siden er bleven afbrudt og nedtaget, da den Jorder indtages under Søndergaarde Hovedgaard. Det er gjængse iblandt Almuen at bruge Benævnelsen: Op-og Ned-Sognet, fordi hiint, hvortil Etterup, Mongaarde og Dybmose henregnes, er meget højere beliggende end dette, der indbefatter Aalsbo med Kiilshøi Gaarden og andre Udflyttere. Det er en Selvfølge, at den heranførte Laugs-Inddeling, der har sin Grund i Egnens Localitet og gamle Vedtægter, ikkun haver Betydning derved, at den benyttes i communale Forhold og Anliggender.

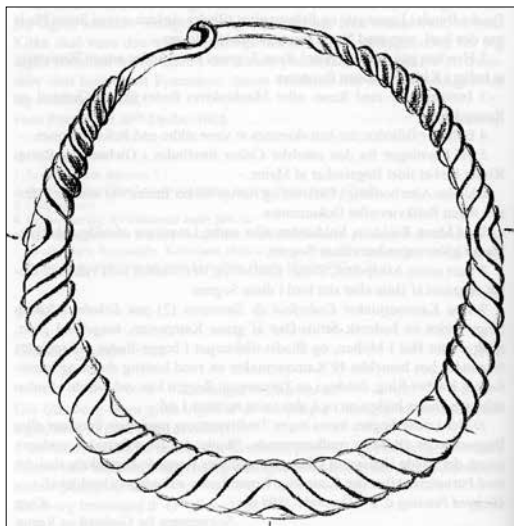
6te Capitel

Bebyggelse af Mennesker eller Historie

Idet vi forlade Naturen for at vende os til Mennesket og gjerne ville indsætte et lidet Blad i Krandsen, hvormed den, der elsker sit Fædreland, søger at smykke dets Oldtidsminder, indstiller sig desværre Savnet af sikre historiske Efterretninger om vore ældste Forfædre og især om deres Ankomst til og Bebyggelse af en enkelt Egn. Men med saa megen desto

større Interesse dvæler Tanken ved de Oldtids-Vidnesbyrd af Steen eller Metal, som, Tid efter anden opgraves af Jordens Skjød, fortælle os om, at ogsaa paa denne Plet havde de Gamle bygget og boet og give os en Forestilling om deres Kraft, deres Livs Idrætter og Skjæbner. – Skjøndt jeg intetsteds har truffet paa Stenaltre, Tingkredse og Gravkamre, er det dog uden for al Tvivl, at i det mindste de sidste har været her. Saaledes beretter Gaardmand Rasmus Jørgensen af Taarup Høigaard, at i hans Svigerfaders Niels Pedersens Tid, for omtrent 60 Aar siden, stødte Man ved at pløje i Bøgeshøi-Marken paa en stor Steen ved Foden af en Høi. Jorden omkring Stenen blev bortryddet og nu viste der sig ved ogsaa at bortgrave en Deel af Højen et ordentligt Steenkammer omtrent $2\frac{1}{2}$ Alen i kvadrat. Sidestenene stode perpendicularide og paa den hvilede de horizontalt anbragte Loftsstene alle af Kamp. I selve Kammeret fandtes intet, men paa dets Loft stod, da Jorden var bortryddet, en Steen af $\frac{5}{4}$ Alens Høide og henved $\frac{3}{4}$ Alens Bredde opreist. Denne Sten, der saavidt vides var en Sandsteen, faldt om under Gravningen og sloges i Stykker. De andre Steen bleve kløvede og anvendte til Grundlag under Bygninger og til Stenkister i Landevejene. Min Farfader, som dengang var Præst her i Sognet, skal have yttret, da Man fortalte ham, hvad der var fundet, at den hele Bygning havde vist nok været et Gravkammer saavel som et Sted, hvor Hedningerne forrettede sin Andagt. En anden Steensætning paa samme Mark skal endnu tidligere være udgravet, men om den kunde man intet mindes. Allerede fra mit Embedes Tiltrædelse begyndte jeg at være opmærksom paa og at indsamle Oldsager og har saaledes Tid efter anden modtaget 2 Stenøxer, den ene dog kun et Fragment, med gjennemborede Huller, 5 større Stenkiler, der formodentlig have været anbragte i kløftede Træskafter, 9 mindre Stenkiler af forskjelligfarvet Flint og Kalksteen og tildeels meget glat afsleben, 2 Huul-, 1 Krum- og 2 Smalmeisler, 1 Landsespids med fiirkantet Blad og rundt Skaft, 1 Stryge eller Pressesteen med omløbende Fordybning sandsynligviis anbragt for bedre at kunde fatte den i Haanden, 1 Flintesteen, af Størrelse og Dannelse som et Gaaseskrog, med en Fordybning i den spidse Ende og et Hul af $\frac{1}{4}$ Tommes Diameter næsten lige til den anden Ende, uden Tvivl brugt til Cirat, 1 lille hvid Flintesteen Pilespids, 2 Stenknive af vel 8 Tommers Længde og forsynede, den ene med et Haandgreb, den anden med et Skaft til at sætte i en Landsestang, samt nogle Been af en Vildbasse nemlig begge Underkæbebenene med samtlige Sidetænder, 2

opadstaaende krumbøiede Huggetænder respective 7 og 9 Tommer lange og et Stykke af en Overtand. - I Alt 32 Nummere, der samtlige ere fundne her i Pastoratet. De 2 lange Steenknive fandtes paa ovennævnte Taarup Høigaards Mark i en liden Høi, hvor Fæstere søgte efter Mergel, men fandt ikkun Gruus og Sand. Øverst i Høien laa begge Knivene, og ved at bortgrave Fyldningen stødte Man paa en cirkelrund Leermuur af 5 Alens Diameter og næsten 5 Qvarter Tykkelse uden nogen Aabning til Indgang; dens Høide kunde være noget over 2 Alen i Midten. – Sagnet fortæller, at i ældgamle Tider skal der paa Høimarken have staaet et Slag imellem en Herre af Hønnerup Høigaard og en anden af Nyfæste, af hvilke Gaarde den første ligger omtrent $\frac{1}{8}$, den sidste $\frac{1}{2}$ Miil fra Høimarken. Sonden for denne findes en Engmose - Skaaningdam kaldet, der skal have faaet sit navn deraf, at de Overvundne, som bleve jagede herud, bade Sejrherrerne om Skaansel, og Højmarken, mener Man, kaldes saaledes efter 3 Høje, der findes i Marken og antages at være opkastede over de Faldnes Aske. Selv vidste jeg desværre intet om Højens Aabning, og var derfor heller ikke til stede derved; men de 2 andre ere endnu tilbage, og Manden har lovet ikke at afgrave dem, førend han har underrettet mig derom. Benene af Vildbassen ere fundne af Gaardfæster ved at skjære Tørv i en Mose - Galbro - kaldet paa Gaardens Grund. Der fandtes tilige samme Gang nogle andre Ben af 20 til 25 Tommers Længde, som formenes at have tilhørt det samme Dyr, men som er forkommen. En

Pastor C. Krag's tegning af ringen på Erholm. Gengivet i Dansk præsters indberetninger til Oldsagskommissionen af 1807. Bornholm, Lolland-Falster og Fyn. Redigeret af Christian Adamsen og Vivi Jensen, Højbjerg 1997, s. 200.

Kobbernaal med spiralformet Fjeder og besynderlige Cirater er og i mit Værge og anføres her skjøndt den ikke er fundes i disse Sogne, men paa Ørsbjerg Mark i Nabosognet Kjerte. - Ved at skjære Tørv paa Kindstrup Mose i Gaardfæster Esben Andersens Lod, fandtes for omtrent 50 Aar siden en Metalring af 6 a 7 Tommer i Diameter; den var af Kobber 1½ Tomme Tyk og forsynet med dybe Indsnit eller Furer, som gik i Slangegang. Denne kunstig udarbejdede Armring der væg 1 Pund, blev af s.l. Kammerjunker Cederfeld Aaret 1811 oversendt til det antiqvariske Museum i Kjøbenhavn.¹ Senere har man fundet en Stenøxe ved at pløje paa den saakaldte Holm i Holmegaards Mark, en Kobber Paalstav ved at grave Mergel paa Bøgeshøi Mark ved Taarup og en Hovedpandeskal af en Mand med tydeligt Spor af et Indhug paa 1 Tommes Længde over det venstre Øie, tilligemed nogle meget store Kjæbeben af en Hest, der laa i en 3 Alens Afstand fra Pandeskallen - alt i en Mose ved Gaarden Tryden, hvilke Sager jeg i Aaret 1838 indsendte til det Kongelig Oldnordiske Selskab, der belønnede Finderen af Paalstaven med 1 Rigsdaler, og ved Hr. Etatsraad Rafn i Kjøbenhavn tilskrev mig, at Hovedpandeskallen var afgivet til Hr. Professor Eschricht fandt samme meget interessant og nærrede Formodning om, at den maatte henhøre til den Kaucaisiske stamme.

Gjelsted Sogn

Aar 1707 indsendte Præsterne Beretninger om deres Sognes Mærkværdigheder; men Gjelsted Sogn findes ikke deriblandt. 1721 indgravet paa en Bjælke under Loftet i Kirkens Vaabenhuus, som nok den Gang er bygget. Forhen har Indgangen sandsynligviis været under Taarnet i Enden af Kirken, hvor der endnu findes Spor af en Dør i Muren. Aar 1739 læses i Inskriptionen paa Otto Hvides Liigsteen, samt i den paa Kirkedøren.² Sidstnævnte lyder saaledes: Anno millesimo quingentesimo sexto opus istud factum est in honorem S. Nicolaj in Gjelsted per me Olavum Mal de oppido Asnes. Cum tumulum cernis, cur non Mortalia spernis? Tali namqve domo clauditur omnis homo.

¹ Ant. Ann. 2,347 [*Antikvariske Annaler Bind 2 side 347*].

² Ifølge Marm. Danica: I-243. Men dette er aldeles urigtigt, se Fol. 17. [*E. Pontoppidan: Marmora Danica 1739-41*].

1740 afbrændte Præstegaarden.

1742 oprettede Grev Wedel, Wedelsborg 10 danske Skoler paa Grevskabet og blandt dem ogsaa een i Gjelsted samt regulerede Skolelærernes Lønning ved samme.³

1745 nævnes Hr. Peder Mejer som Sognepræst i Gjelsted.⁴

1747 begynder Sognekaldets ældste Kirkebog.

1751 nævnes atter Hr. P. Mejer som Sognepræst.

1755 indsendte samme Geistlige følgende Oplysninger om Sognets Mærkværdigheder: ”Sognet bestaaer af Byerne, Gjelsted, Taarup, Lunge, Kindstrup, den lille By Hønnerup, og de 3 eenlige Steder - Holme, Tryden og Boelstedet Wolden. Kirkepatronen er Grev Wedel. Kirken er i forsvarlig Stand, grundmuret Bygning og Taarn dog uden Spiir. Der fandtes ingen Inskriptioner paa Kirke, Kalk og Disk eller Døbefont og den paa Kirkedøren var ulæselig.⁵ Paa den største Klokke findes indstøbt et lidet Ansigt og en Figur, som lægger høire Haand paa Brystet; ovenover sees en Krands med Hjerter og Løver imellem, underneden disse Ord: Anno 1624 [...?] Claves Matzen von Middelfart dise Klocke gent (formodentlig gent eller gid) laton m Arent Kloiman, og derunder igjen en Krands af Blomster. I Kirken findes 2 Liigstene; paa den øverste er udhugget Billedet af en Mand med langt Skjæg, om Halsen en Kjæde, der hænger ned paa Brystet og et Sværd ved Siden, dernæst Billedet af en Qvinde med en Kjæde om Halsen og 2 Armbaad om Armene; under disse Billeder læses: Herunder er begravet ærlig og velbyrdig Mand Otto Hvide af Hynderup med sin kjære Hustrue Frue Sophie Daae og døde Sal: O. H. Anno 1562. Paa den anden Liigsteen ere Bogstaverne udslettede og ulæselige.”

1758 ejede Odense Hospital endnu en Gaard i Gjelsted med Hartkorn 4 Td. 7 Skp 1 fdk.⁶—

1759 Indtil 1759 havde Greverne Wedell paa Wedelsborg ejet foruden

³ Hofm. Fund 5-412-13. [*H.Hofman: Samling af Foundationer og Gavebreve; 11 Bd. Kbh. 1755-80*].

⁴ Bloch 2.208. [*J.C. Bloch: Den fyenske Gejstligheds Historie*].

⁵ Modbevist ved Bemærkn. til 1739.

⁶ Hofm. Fund 5-166. [*H.Hofman: Samling af Foundationer og Gavebreve; 11 Bd. Kbh. 1755-80*].

Søndergaarde tillige, som det synes fra 1681 også Gjelsted Kirke; men i hiint Aar solgte Grev Wilhelm Friderik Wedell saavel Gaard og Gods samt Kirke til Etatsraad Simonsen paa Erholm, der strax lod Kirken reparere.⁷

1760 omtales Kirken med sine 2 Klokker og Otto Hvids Liigsteen i Hofmanns Fundatser 5 p. 382, hvor Kirken dog ved en feiltagelse kaldes Gjelstrup.

1761 var Archivtegneren Professor Abildgaard her og bemærkede i sin Reisejournal at Otto Hvides Liigsteen er en lysegraa Steen, som ligger i Gangen op imod Khoret til og har med fordybede Bogstaver følgende Inskription. Her ligger o.s.v. (p. 30) og paa den inderste Kirkedør læses med Jernbogstaver: Anno Domini o.s.v. (p. 30). Abildgaard har fundet slutningen af sidstnævnte Inskription ulæselig, hvilket dog ikke er Tilfældet.

1763 døde Sognepræst Hr. P. Mejer og succederedes af sin Svigersøn Hr. Mourits Gothold Krag, i hvis Tid Præstegaarden atter afbrændte.⁸

1767 nævnes Sognet med de to Byer og Steder, deriblandt også Gildebromølle.⁹

1774 omtales¹⁰ atter Sognet med dets Byer og Steder, og det hedder, at Sognet har 56 Gaarde, blandt hvilke forekommer for første Gang Hønnerup-Lund og Hønnerup-Skovgaard, (det sidste er vistnok en Trykfeil istedetfor Hønnerup Hovgaard). Førstnævnte Gaard som tilforn kaldtes Hønnerup-Skov tilhørte den Gang en Kapitain Pultz. Hønnerup Hovgaard siges derimod tilforn at have været et adeligt Sæde (altsaa var det sandsynligviis det, hvor ovennævnte Otto Hvid boede), men er nu kun en Bondegaard. Volden, nu kun et Boel, har formodentlig ogsaa før været en Herregaard, siden der endnu sees Spor af Grave og Volde.

1784 den 9nde Februar døde i Kindstrup her i Sognet Provstinde Martha Charlotte Schebye, Enke efter Provst Mejer, 78 Aar gl.¹¹

1791 blev Hr. Christian Krag beskikket til adjungeret og succiderende

⁷ [..?..] 330.

⁸ Giessing [..?..] 2.2 187-88.

⁹ [Henviisning mangler].

¹⁰ ibid 6, 649.

¹¹ Atlas 3, 486. [Erik Pontoppidan: *Den danske Atlas I-III. Kbh. 1763-67*].

Sognepræst i Gjelsted og Rørup hos ovennævnte sin Fader.¹² 1798 døde Sognepræsten Hr. M. G. Krag og Sønnen succiderede.

1806 angives i Begtrups Skrift om Agerdyrkning i Fyen¹³ Sognets tien-deydeyde Hartkort til 326 Td og Folkemængden til 838 Personer.

1807 indberettede min sal. Fader Sognepræst Hr. Chr. Krag til den antiqvariske Kommission, at et Røgelsekar var fundet i Gjelsted Kirke. Dette Kar var af Malm, grønlig farvet, og prydet med ziirliig Udgravning og Løvværk, men om der fandtes Navne, Aarstal eller anden Inskription paa samme er mig aldeles ubekjendt. Det bestod af 2 Dele i en Underskaal omtrent saa stor som en Kontoir-Kop og et pyramideformet Laag, som ved 3 Skydestunger blev fastholdt til Skaalen. I Laagets øverste Spidse var anbragt en Knap til at holde Karret ved naar det brugtes under Gudstjenesten.

1818 den 26. April døde min Fader Sognepræst Hr. Christian Krag.

De øvrige til Sognets almindelige Historie henhørende Efterretninger ville blive meddelte ved forekommende Leilighed i de følgende Afsnit. Her vende vi os nu til de enkelte Byers og Steders Beskrivelse og bemærker foreløbig, at disse i de ældste mig forekommende Documenter benævntes Gjelsted, Gjelsted-Torup, Lunge, Holme, Volden, Kyndstrup, Hønnerup og Tryden, siden Gjelsted, Lunge, Holme, Volden, Kindstrup, Gjelsted-Taarup, Noget af Kindstrup igjen, Hønnerup, Hønnerup-Enemærke, Tryden og Gillebromølle, dernæst Gjelsted, Taarup, Lunge, Kindstrup, den lille By Hønnerup, og de 3 eenlige steder: Holme, Tryden og Bolet Volden; her forbigaaes altsaa Hønneruplund, som først nævnes som en Gaard i Aaret 1774. I Amtstue Listerne af 20. December 1843 opføres Byer og Steder saaledes: Gjelsted, Lunge, Gaardmænd, Holmegaard, Lunge og Holmegaards Huse iblandt hverandre, Kingstrup, Taarup, Hønnerup, Hønneruplund, Tryden og Jord fra Gillebromølle, hvilken Orden Stemmer overeens med Rentekammerets Protokol af 15nde July 1690, Den Orden derimod, der i de sidste 50 Aar er fulgt saavel i Embedets Protokoller som i Sognets saakaldte lovlige Omgang, er Gjelsted, Taarup, Holme, Lunge, Kindstrup, Hønnerup, Hønneruplund, Tryden, og Jord fra Gildebromølle, hvilken og passer omtrentlig med

¹² [..? ..] Efterret. No. 82.

¹³ p. 187.

den gamle Matricul af 1664 saavel som med Byernes Beliggendhed og indbyrdes Veiforbindelse.

7nde Capitel

Beboernes Særegenheder

Beboerne ere i Almindelighed af en Middelhøjde af et friskt Udseende og vante til fra Ungdommen af at taale baade Kulde og Hede. Mange Børn gaa med bare Fødder indtil langt hen i Efteraaret og udholde ofte paa Marken Storm og Regnskyl uden at dette videre skader deres Helbred. Drengene og Karle søge fra den strængeste Kulde ind til Ovnene, ved hvis Gløder de opvarmer Fødderne, og derfra ud igjen i Kulden. Mandkjønnet udmærker sig derfor ved Haardførhed og er vel skikket til at arbejde og færdes i den fri Luft hele Vinteren igjennem saalænge Vejrliget nogenledes vil tillade det. Kvindekjønnet begynder derimod at blive noget kuldskjær, da de næsten altid sysler hjemme og deltager ikke i Markarbejdet undtagen i Hø og Kornhøst. De ere i Almindelighed rundhovedede og rødmossede Blondiner med blaa Øine, men et egentlig smukt Ansigt hører unægtelig til Sjældenhederne.

I ældre Tider vare Fødemidlerne ikkun ringe. Saaledes har jeg hørt gamle Folk sige, at Rugen den Gang skal have være Bønderne saa sparsomt til maalt, at naar en Gaardmand havde ydet sit Skattekorn, blev der ham ofte ikkun 1 Skeppe tilovers. Man lavede da Brød af Byg, Ærter og Vikker og maatte stundom af Mangel paa andet Suul, dyppe dette Brød i en Suppe af Faareblod eller og i Melvælling. - Grød blev ofte kogt i suur Mælk. Gammelt Øl var yderst sjældent, men der bryggedes af og til hele Aaret igjennem. - Den Tid var der kun 3 Maaltider om Dagen, hele Vinteren igjennem det almindelige, og man fortæller, at Husmoderen svarede den, der om Vinteren begjærede Mellemmad, ”ja bi til du kan skaffe mig et Hylleblad saa stort som et Museøre” - det var til hen i Foraaret. - Nu derimod lever Almuen i Almindelighed godt og holder om Sommeren idetmindste 5 Maaltider om Dagen, nemlig varm Frokost (Davre) Kl. 5 a 6. Mellemmad Kl. 9½. Middagsspise (Oin) Kl. 12, Mellemmad [..?..] Kl. 4 a 5 og Aftensmad (Naare) Kl. 9; i Vintermaanederne fra December til Marts begge inklusive nydes ikke formiddags-Mellemmaden undtagen naar der holdes en Haandværker i Huset, thi da maa intet Maaltid

savnes. Den almindelige Føde bestaar i Velling, Grød, Øllebrød, Ærter, Kaal, Grynssuppe og en enkelt Gang Kjødsuppe til Formad med Flæsk, Kjød eller Æg sjælden Fisk til Eftermad. - Ret bekjendt at gode Foraarsøl brygges i hver Gaard og nydes især om Sommeren, i hvilken Tid det ikke sjælden slaar en stærk Karl til Jorden. Brændevin og Kaffe, hvilken sidste for 50 Aar siden næppe blev frembuden 4 Gange om Aaret, haves nu saa at sige i et hvert Huus, ligesom adskillige Urtekramvarer, der før vare aldeles ubekjendte. Rugbrød er Almuen uundværlig til den daglige Kost, hvorved der tillige i velforsynede Huse haves Sigte og Hvedebrød den største Deel af Aaret igjennem.

I Hensyn til Arbejdstiden maatte man forhen, da Bygget ikke blev saaet førend i Sommerens varmeste Tid og man ej kunde styre de mange Heste for Ploven længere end til Kl. 9 Formiddag. Før [...?] Solen stod op. Konerne fulgte som oftest med paa Arbeidet, og naar de havde smaa Børn, indsvøbte de disse i et Klæde og lagde dem paa Jorden i Nærheden af Arbejdsstedet. Nu begynder man sædvanlig først at arbejde om Sommeren et Par Timer efter Solens Opgang – forhen et Par Timer før Solopgang, tager sig 1 Times Hvile om Middagen og nogle Minutter ved Mellemmadstid, bliver derpaa ved indtil Aften. Om Vinteren arbejdes der saalænge det er Dag. Aftenen tilbringer Mandfolkene enten med lidt Haandgjerning eller med Læsning eller og stundom med ingen Ting. Fruentimmerne derimod bruger deres Karter og Spinderok. Haandværkere arbeide gjerne ved Lys til Kl. 9½ da det er almindelig Sengetid. Stundom holder og en flittig Familie ud til Kl. 11 især i de korteste Vinterdage.

Blandt Sygdomme i ældre Tider nævnes hyppigst Hvidild, Sprinklinger, Meslinger, Kighoste og Børnekopper. De sidste grasserede især hvert 7nde Aar og medtog Børnene i den Grad, at Forældrene ofte sagde: ”Vi vide ikke hvorledes vore Børn ville komme til at se ud førend de har havt Kopperne.” Mod disse Sygdomme anvendtes sjælden noget Middel. Engang var den veneriske Sygdom kommen hertil Gjelsted Sogn og i en enkelt Gaard bleve Alle angreben. Sygdommen, der yttrede sig med Saar paa Legemet især i Ansigtet, hvor Næsen ofte faldt af, var saa smittende, at den, der sad paa samme Stol eller drak af samme Krus som den Syge, strax blev angrebet. Da kom der en enarmet Bondemand fra Jylland,

der undersøgte Sygdommen ved at stikke en Sølvske ind i Patientens Mund, føre den ud og aande derpaa; da kunde han se til hvilken Grad Sygdommen var naaet. Medicinen til de Syge skal han have kogt i en saa betydelig Mængde at Bryggerkedlen dertil maatte bruges. - Mod andre Sygdomme brugte man [...?] af Urter, som kloge Koner indsamlede og tilberedte, eller og Oplæsning af Trylleformularer eller at lægge Bibelen under Hovedpuden i Sengen. Ogsaa troede man at Sacramentet kunde helbrede. Naar Nogen nu bliver syg bruges i Almindelighed at lade sig aarelade. Hyppig forekommer Brystsyge maaske som Følge af at Feber og Forkjølelsessyge ikke behandles med den nødvendige Forsigtighed, men søges ofte stadset ved Husraad f.Ex en Dosis Brændevin med Peberkorn i, som Patienten maa nedsluge. Mod Kolik bruger man enten Haarklemmer, Olie eller Bitter sat paa Brændevin, stundom endog Terpentiniolie. Mod Gigt anvendes ofte udpillet Skibstoug, der lægges paa det angrebne Lem. Er Tænderne urolige, lader man een eller flere udtrække ved en Smed eller ved dem, der aarelade. Buldner en Finger, lægges der Beigplaster paa. Dog begynde disse Huusraad saavel som den Tillid, man før har havt til indviet Jord, Vand, der samles paa Liigsten, kløvtgroete Træers Kraft, Strygning paa Liig og Nydelsen af halshuggede Forbryderes Blod mere og mere at forsvinde for Brugen af Lægehjælp, der og er saameget desto lettere at erholde som der i Annexet har nedsat sig en practiserende Læge, der tillige selv leverer en stor Deel af den Medicin, han bruger. –

Hvorledes Sproget i ældre Tid har lydt er mig ubekendt, men om den nu brugelige Dialect vil man faa et Begreb om, ved at læse følgende Samtale mellem 2 Tjenestefolk. Pigen: Tev nau au me mæ heim, je haar ette uun tii Køjer au malke. Karlen: Hufor skal je teve – Dreing ka ju fyls mæ dei. Pigen: Næi, Dreing æ gan hen au flytte Faarene au sau rei Veieri ham yerhøii; naa vil e nok vaure nouet ien ha kommer. Karlen: (idet han kaster Spanden paa Skulderen og tager fat i Mælkevojnstangen) kau nuu da aa sei du ka skrite av for de æ høje Middag au je æ fausvælt. Pigen: Køjer kun leitele eersens skvatter Mjelken yver. Du ka savte væ døite huneir, du ska heim te di Oin. Karlen: Ja, pas du kun aau a du kan vind mæ aa Høistaer eersens vil di aere Qvi er nok begrie dei, au je ska nok house a eie di Panka mæ samt min eien. Pigen: Au du æ touli. [”Redaktionens oversættelse”]: Pigen: Vent nu og tag mig med hjem, jeg har kun to køer

at malke. Karlen: Hvorfor skal jeg vente. Drengen kan jo følges med dig. P: Nej, Drengen er gået hen og flytte fårene, og så rendte vædderen ham over ende; nu vil det nok vare noget inden han kommer. K: (Idet han kaster spanden på skulderen og tager fat i mælkevognsstangen). Tag nu og se at du kan skridte af sted for det er høje middag og jeg er sulten. P: Kør kun forsigtigt ellers skvulper mælken over. Du kan sagtens være dygtig, nu du skal hjem til din middagsmad. K: Ja pas du kun på at du kan vinde med på høstagre (dvs. med arbejdet på høstmarken) ellers vil de andre kvinder nok begrine dig, og jeg skal nok huske at spise din pandekage med samt min egen. P: Åh du er tovlige.] - Blandt de mere oplyste Almue Folk er Sproget dog ikke saa slæbende og Mange taler baade renere og rigtigere til Dannede end til deres Overordnede. Naturligvis har Skolen, Soldaterstanden og Tjenesteforhold meget bidraget til at modificere ovenstaaende Jargon, der egentlig nu kun høres iblandt Folk af slet eller forsømt Opdragelse, ringe Nemme og plumpe Sæder. Hos saadanne synes det endog at vende tilbage efter den fuldente Skolegang, om det end under samme ved en dygtig Lærers Anstrængelse for en stor Del var bekjæmpet.

Af Billeder og gamle Folkeberetninger er jeg kommen til Kundskaber om Klædedragten, der i ældre Tider maa for Mandkjønnet have bestaaet i følgende Stykker: Paa Hovedet en rundpullet Hat med bredt Skygge opheftet saaledes at Skygget dannede en Trekant; til hver Dag bar man en rund Hue kaldet Kabusse, der kunde slaes ned om Ørene. Om Halsen havde man Læderbind, der var til at spænde paa den ene Side af Halsen; ved Høitid derimod lange hvide Halsklude eller Scjavler, de Fornemmere brede Silketørklæder. Koften var i Almindelighed af hvidt Vadmel eller i Skind af forskellig Farve med en meget smal opstaaende Krave og een Rad Metalknapper, som gik lige til Enden af Skjødernes. Iført denne Kofte, hvide uldstrømper og Træsko gik man i Kirke, kun ved Altergang og Højtider brugtes blaafarvede Kofter. Frakken var forskjellig fra Koften ved Opslag paa Ærmerne af stor Vidde især ved Hænderne og forsynede med en Rad Knapper af Kameelhaar rundt omkring. I Skjødernes, som vare kortere hos gamle Folk, meget brede, fandtes Lommer med store Slag, saa sidt anbragte, at de naaede næsten til Enden af Skjødernes. Brystdugen, thi Navnet Vest brugtes ikke dengang, var forsynet med een Rad Metalknapper og brede Skjøder og kunde næsten

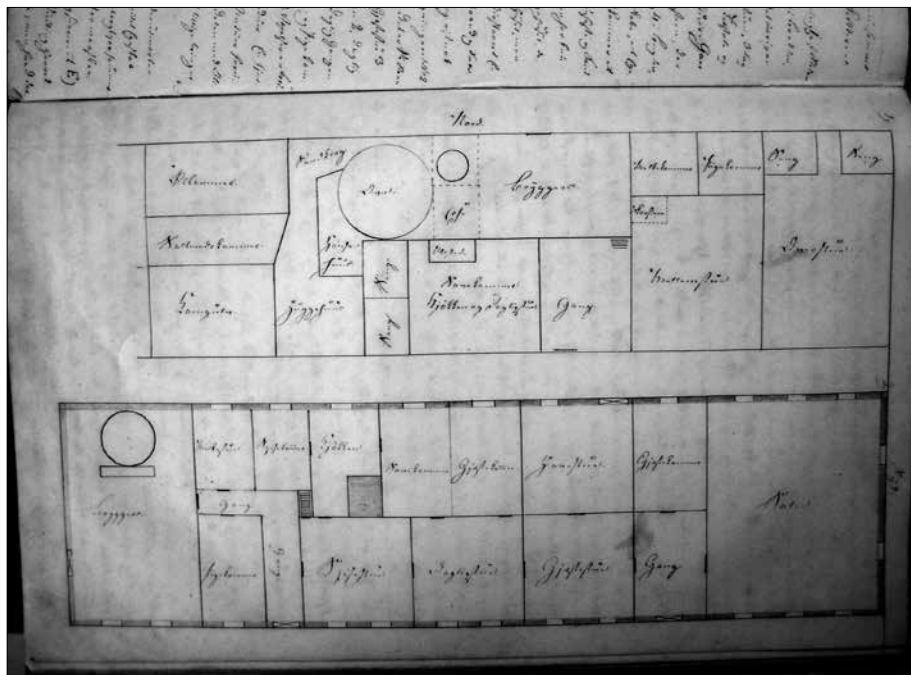
holde Længde med Koften. Benklæderne af gult Skind sluttede tæt om Hoften og Underkrop. Strømperne, der gik uden paa Benklæderne, vare spænte nedenfor Knæet ved Læderrem, men til Stads af lange af rødt Uldgarn virkede Strømpebaand. Træsko var almindeligt; men i Selskab brugte man dog ofte Støvler eller Sko, disse vare betydeligt lange i Fødderne, gik ud med en opadstaaende Spids eller Snabel, og vare dertil prydede med Spænder af Messing eller andet Metal, sjældnere af Sølv, hvilket sidste var Fruentimmerne forbeholdt. Til Stads brugte enkelte Mandfolk de saakaldte Halværmer af fiint Lærred, der naaede fra Albuen til Haandleddet og vare hæftede om dette med Sølvknapper saaledes at disse tilligemed Ruerne kunde sees nedenfor Kjoleærmet. Ved saadan lejlighed havde rige Folk og gjerne en 8 a 9 Kvarter høj Stav forsynet med Sølv eller Bernstens Knap og en Snor med Kvaster i Haanden. – Til Fruentimmernes Dragt hørte allerførst Huen, der bestod af 3 Stykker, et bredt, der naaede fra Panden til ned i Nakken og 2 runde der dækkede Siderne af Hovedet og begge Øren. De Rige bare Huer af Guldbrokade. I disse Huer brugte man Lidser eller Trækkebaand, hvorved Huen kunde sammentrækkes i Nakken, og som, efter at være slagen omkring Hovedet, blev bunden med en lille Sløife i Nakken. Under Huen bar man en Strimmel hvidt fiint Lærred med Ørenflippe, som kaldes Liin. Til Stads vare disse Liin ofte kantede med smalle Kniplinger eller en bred Søm. Halsklædet af Bomuld eller Silke var lagt om Halsen i zirlige Læg, der sammenholdtes paa Brystet med et lille Spænde af Messing eller Sølv. Over Skuldre og Bryst bar man et Klædningsstykke, der sammenholdtes om Livet med et Baand og tjente saaledes baade som Forklæde og Kaabe. Skjørtet var især til Stads af rødt Tøj og Trøjen med hvide men korte Ærmer af lyseblaat uldent Damask eller baldyret Stof. Dagligdags brugte man almindeligvis Vamel af forskjellig Farve især grønne og blaa. Strømperne vare af Uld enten sorte eller blaa. Paa Fødderne bar man Træsko, Lædertøfler eller Sko, de 2 sidste Slags med høje Hæle og lange Taaspidser. Rige Folk havde i Skoene store Sølvspænder til 4 Rd., andre nøjedes med Metalspænder til 1 Mark Parret. Reiste man til Kjøbstad eller Gilde, brugtes et hvidt Hovedklæde, der var lagt i Læg og fæstet under den venstra Kind. Til Højtidsdragten hørte og 3 Sæt Ruer eller Halværmer af fiint Lærred med smalle Kniplinger for. Af disse Ærmer var de yderste saa vide, at de hang langt ned fra Armen, det andet Sæt lidt snævrere, men længere, det 3die, som vare det længste, sluttede

Pige fra Vestfyn på Krag's tid: Anne Marie Andersen, kæreste med og tegnet af den berygtede Jens Henrik Boje, der blev henrettet i 1856. Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.

sig næsten tæt om Armene. I vore Dage klæder Mandkjønnet i Regelen sig i Vadmel af mørke Farver, dog også i kjøbt Klæde og Dragtens Snit nærmer sig mere eller mindre til det som dannede Folk bruger. Koulørte Veste, Hals og Lommetørklæder ere meget i Moden; dog ere de 2 første Stykker mørke og det sidste hvidt ved Begravelser. Til Arbejdsdragter hører endnu hist og her den hvide Vadmelstrøje, som for en 30 Aar siden var hyppig besat med røde uldne Smaaknapper, et Forklæde af groft Lærred og Træsko. - De rige Fruentimmere bære til Høitid Hat, Hue og Baand af Silke, et broderet Hovedtøj uden paa Huen opsat med Bøiler eller Vier og prydet med kniplinger, Halskraver af fiint Linned, Halsklæder af Flor eller Silke, Forklæde af Silke, dertil Merinos Kaabe, Slør og Sko eller Brunnils Støvler. De mindre Formuende havde samme Klædningsstykker, men af Hvergarn, Bomuldstøj eller simplere Stoffer. Paraplyen bruges hyppigt enten det regner eller ikke og selv den fattigste Tjenestepige maa have en saadan. Daglig Dragten bestaaer ikke mere af de i Forfatterens Barndom gjengse røde Uldrøjer og mørkeblaa Skjorter; men af Hvergarns Kjoler eller Trøje og Skjørt, Bomulds Halsklæder, uldent Forklæde samt Klodser eller Træsko. De sidste bruges nu som vel er sjældnere ved Kirkegang. Stadsdragten der er meget kostbar, bliver sædvanlig gjort om af Skrædderen eller Sypigen til ethvert Gilde.

Husbygningen var forhen meget simpel og af en underlig Indretning, som hosstaaede Tegning [her gengivet s. 23] af Stuehuset i den ældste Gaard i Pastoratet udviser: Overstuen mod Øst har 5 Fag i Længden og 3 i Bredden, Gulvet er af Leer, og imellem de 2de Senge er anbragt en Øltønne skjult bag et Gardin; det øvrige Bohave bestaaer af nogle store Klædekister af Eeg og Fyr, 6 Træstole og et lidet Spejl. I Mellemstuen, 3 Fag med Leergulv findes et langt Fyrbord med Skab, et Ræk under Loftet med Tallerkener, nogle Træstole og Bænke samt et Ildsted. Ved Siden heraf er Malke og Pige-kammer, men uden Vinduer. Gangen, hvortil en Halvdør fører ind, er 2 Fag i Bredde og 2 2/3 i Længde og brolagt med Kampesten, der er Trappen eller Stigen op til Loftet. Ved Siden til Venstre et Værelse, 2 2/3 Fag i Bredden og 4 i Længden, der tjener baade til Sengekammer, Kjøkken og Daligstue, og hvori findes 2 Luge-Senge med Skabe, et Egebord med Skab til Fødevarer, et saakaldet Kandeskab, nogle Træbænke og et Ildsted. Dernæst kommer et Aflukke af omtrent 2 Fag, som gaar tvers ind igjennem Huset og indrettet til Huggehuus, Hønsesti og Sandkrog. Endelig bruges de sidste 3½ Fag til Korngulv,

Skitser af grundplaner i manuskriptet, fol. 80b.

Saltkammer og Ølkjelder. Hele Bygningen har kun 8 Fag smaa Vinduer, nemlig 2 i Over - 2 i Mellem - 2 i Dagligstuen - 1 i Bryggerset og 1 i Huggehuset, de 2 sidste dog kun halve Karme. Af 4 Bjælker af savskaaret Egetræ naae de 3 ikke helt igjennem Huset, men ere øgede med et Stykke Fyr af omtrent $\frac{1}{2}$ Alens Længde. Remmene paa hele Gaardsiden er af fiirskaaret Egetræ. Nogle af Egebjælkerne holde 7 [kvadrat] Tommer: Det meste af Bygningen er Sulehuus uden Hanebaand og Sværlægter. Hele Huset udgiøre henved $17 \frac{1}{2}$ Fag i Længde og 5 Fag i Bredde-Maal og vistnok bygget for et Par Hundrede Aar siden, men Tid efter anden omdannet og forøget.

Tegningen No 2 [s. 23] viser derimod et Stuehuus bygget i Aaret 1840. Det nyeste og smukkeste her i Pastoratet. Der er $1 \frac{1}{2}$ Steen Grundmur, 23 Fag a 9 Qvarter med Sal paa 5. Hovedindgang 2. Gjestekammer 2. Gjestestue 3. Havestue 3. Dagligstue 3. andet Gjestekammer 2. Sovekammer 2. Spisestue 3. Kjøken 2. daglig Indgang 1. Pigekammer 3. Spisekammer $1 \frac{1}{2}$, Melkestue $1 \frac{1}{2}$ og Bryggers 3 Fag. Daglig Gangen er sat i Forbindelse med Bryggerset ved en Tværgang, hvorfra Dørre føre ind til Melke og Pigekammeret. Under Spisekammer og Melkestue er en Kjælder halvt igjennem Huset paa 3 Fag. I de 12 Værelser er Bræddegulv. Over de 2 Gangdørre ud til Gaarden og Havestuedøren ere anbragte bueformede Vinduer. En fjerde Dør paa nordre Gavl fører også ud i Haven. Paa hele Huset findes 24 Fag 3 Ruder høje Vinduer foruden 4 Fag lavere ovenpaa i begge Gavlene. Lofter, Dørre og Vinduer ere malede for største Delen med Oliefarve og de fleste Dørre forsynede med Messingvriere og Skiller. I Kjeldereren er en Pumpe, som tillige bringer Vand i Bryggerset.

Fra Husene ville vi se os om efter Bohavet saaledes som det var i ældre Tider og især det, der udmærker sig ved Soliditet og kunstigt Snitværk. Som Prøve derpaa findes et særdeles kunstigt udarbejdet Egeskab hos Gaardmand Hans Nielsen i Hønnerup Hovgaard 1610 synes at være det Aarstal, der er anbragt paa samme, og da det ene Vaaben, hvormed Skabets venstre Side er prydet, kan antages at være Kruchows. - Det andet er maaske Dorefelds, Grabow eller Krumstrup – saa kunne Bogstaverne derunder I.K.F. (det sidste dog snarere et E) sandsynligviis betyde Jens Kruchow Eilersen, som i Aaret 1605 boede paa Aarslefgaarden i Vinding

Herred. Devisen, der læses foran paa Skabet, betyder: Kein Leben ohne Dich – Das Weiss Gott und Ich; men hvad derimod Bogstaverne L.M.W.I.D.N. M.-R.I., der findes over det imellem Løver saa ofte anbragte Tud, ville sige er vanskeligt at gjætte. Paa den høire Side af Skabet sees en Afbildning af en Ridder i halv Legemstørrelse med 2de forgyldte Vinger, en gylden Halsring, Hjelmkrampe og Bøiler for Ansigtet; Armene ere oprakte over Hovedet og Hænderne holder en gylden Ring eller Kugle; Albuerne og Haandlekene ere prydede med gyldne Ringe, Hjelmfjederen er gyldenrød og oventil blaa. Dette Meubel, der i øvrigt er malet grønt, forgyldt paa mange Steder og udziret med Vaaben, Træer og Bogstaver, som beskrevet, holder i Høide omtrent 3, Dybde $\frac{1}{2}$ og Bredde $2\frac{1}{2}$ Alen; (Se Tab. II). Et meget sjældent Krogskab ejes af Huusmand Lars Knudsen i Kindstrup. Det gaaer frem i en brudt Vinkel og har paa højre Side en Luge, hvorpaa læses oventil Bogstaverne I.N.S/A I.D., nedentil Aarstallet 1639. Snitværket ses af Tab. III. Gaardfæster Mads Nielsen i Hønnerup ejer et Skab, der holder omtrent 3 Alen i Høide, 2 i Bredde og $\frac{5}{4}$ i Dybde, og staar paa 4 massive Egebeen, der ere forbundne ved Egeplanker. Det har 2 Afdelinger, og hver af disse igjen 3 Skabe, med ligesaa mange Luger og Laase, saa at der er egentlig 6 smaa Skabe, i det ene store. Paa den øverste Afdeling læses under 3 Englehoveder O.R.S. – 1647 og M.L.D. (se Tab. IV). Fæstegaardmand Lars Carlsen i Taarup har et Bord med temmelig udslidt Fyrreblad og Fod af Ege og Eske-Træ, hvorpaa læses 1651 den 17nde Februar, ligesom et sjældent Skab, hvorpaa er indgraveret Navnet Karen Hansdatter. Det bestaaer af 2 Dele; den øverste med Luge og Hylder er 1 Alen $2\frac{1}{2}$ Kvarter høi, 1 Alen 1 Kvarter 1 Tom.breed, 2 Kvt. 2 Tom dyb og forsynet med en stor Mængde Billedhuggerarbejde, der fremstiller Mathæus med Engelen, paa høire Side Johannes med Ørnen og paa venstre Marcus med Løven; men Aarstal findes her ikke. Den nederste Deel danner en liden Dragkiste med 3 Skuffer (Se Tab V). Selvejergaardmand Rasmus Henrik Rasmussen i Lunge har ligeledes et Skab af 3 Al. 1 Kvt. 5 Tom. Høide, $2\frac{1}{4}$ Al. Bredde og 1 Al. i Dybde, smukt udziret med en stor Deel ophøiet Billedhuggerarbejde, der i 6 Felter forestiller Syndefaldet. Udjagelsen af EdensHave, Cains Brodermord, Abraham i Begreb med at offre Sønnen, en bedende Figur og en Samling af krigerske Attribute. Skabet indeholder egentlig 6 Afdelinger: Den øverste en Gesims med Løvværk, den anden 2 Luger, der oplukkes hver til sin Side, den tredie en

Klap til at falde ned, den fjerde 2 mindre Skuffer prydede med Løvværk, den femte: 2de Been af $\frac{3}{4}$ Al. Høide, der forestiller 2 Løver, hver med sit Skjold i Forlabberne, hvorpaa læses til venstre A.R. til højre M.G. og endelig den sjette: et Sammenbindingsstykke, der tillige tjener som Fod og hvorpaa er udhugget: Anno 1630. Arbeidet er reent og godt udført og saavel Malning som Forgyldning holder sig endnu (Se Tab. VI). Tjenestekarl Niels Nielsen i Aalsbo ejer et Hængeskab med 3 Afdelinger hvoraf den øverste har 3 smaa Skuffer, forsynede med Laase og zirede med ophøjet Løvværk, den mellemste har 3 Luger, paa den midterste sees en Engel og ved hans Side en knælende Person, over disse 2 mindre Figurer i svævende Stilling, formodentlig Engle; paa venstre Luge en qvindelig Figur med et langt kors i Armen og nedenunder staaer Fides (Troen); paa højre Luge ligeledes en qvindelig Skikkelse med en Fugl i Haanden, derunder staaer Spes (Haabet). Bærstykkerne ere 2 Løver, med hver sit Skjold, hvori læses til venstre P.R.S. 1625, og til højre I.H.S. 1625. I Foden, der tillige er Sammenføjningsstykke og prydet med Løvværk, findes endnu en Skuffe, altsaa i det Hele 7 Gjemmer med ligesaa mange Laase, der alle oplukkes med een Nøgle (Se Tab. VII). Gaardmand Lars Pedersen i Kindstrup Ellegaard har en Klædekiste, $2\frac{1}{2}$ Al. lang 1 Al. høj, der stedse saalænge mindes har været i Familiens Eje. Paa Forsiden, der bestaaer af dobbelte Planker, læses Kirsten Madsdatter Anno Domini (Herrens Aar) 1600; derunder er udhugget 4 Portaler med 1 større 2 mindre Menneskeansigter i hver. Kisten er forsynet med 8 massive Hjørneskinner (Se Tab. VIII). Selvejergaardmand Jens Jensen i Kindstrup har ligeledes en Klæde Kiste, som er $2\frac{3}{4}$ Al. lang, $\frac{3}{4}$ Al. høj. Paa dens Forside, der er ziret med 4 udhuggede Portaler adskilte ved Brystbilleder af een mandlig og 4 qvindelige Figurer, læses Barbra Hans Datter Stage Anno Chrissti 1631. - Kisten havde forhen et fladt Laag, men Familien har ladet gjøre et buet, for at det kunde rumme mere (Se Tab. IX). Endvidere ejer Fæstebolsmand Jørgen Nielsen i Cronborg en Klædekiste, hvorpaa læses: Si Deus pro nobis quis contra nos Anno 1597. Derunder ses 4 bibelske Billeder i Portalen med Englehoveder i Hjørnerne alt Udskaaret Arbejde (Se Tab. X). Endelig hos Gaardmand Niels Jørgensen i Wædeligaarden en Kiste, paa hvis Forside læses Bogstaverne C.N.S., IHS. og EEN, derunder sees 4 Billeder, der forestiller Troen, Haabet, Kjærligheden og Retfærdigheden, alt ligeledes udskaaret Arbejde, men uden Aarstal (Se Tab. XI). Af disse Skabe og Kister,

der alle ere af Egetræ baade ud- og indvendig, have tilhørt enten fornemme eller formuende Folk for to til halvtredie Aarhundreder siden er ligesaa rimeligt, som at simple og mindre velhavende Folk have havt ringere Bohave. Her findes nemlig Kister og Skabe af ligesaa høi Alder som hine, men uden Billedhuggerarbeide, Udskjæring og Forziring ihvorvel de ere solide gjorte og af godt Egetræ. Af andet slags og navnlig smaat Husgeraad vil jeg blot nævne en rund Æske af et Kvarter i Diameter med hvidt (man siger finlandsk) Fyretæ i Bund og Laag og Piletræs Staming, hvorpaa er malet Bogstaverne K.A.D. og Aarstallet 1640 foruden en Krands, der løber uden om Æsken. Den maa vistnok stedse have været i forsynlige Folks Eje. – Nuomstunder har Bohavet faaet en anden Skikkelse, og man finder ikke sjældent smukke Skatoller, Dragkister men dog uden Opsats, hvilke sidste have afløst de gamle Pyramider, Komoder, større og mindre Speile, Skilderier, blankpolerede Borde, Hjørneskabe, moderne Kakkellovne, Komfurer osv. – Stadsvognene vare forhen nogle underlige smaa sortmalede og meget smalle Kurvevogne forsynede med Træspoler og For-og Side- Traad, der vare befæstede til Havestængerne ved Jernlænker. Nu seer man smukt malede Kurve og Fjelle-Vogne stundom. paa Fjedre og med stoppede Stole, hvoraf enhver kan i Almindelighed bedre rumme 2, end de gamle 1 Person. I ældre Tid kjørte man med Stav og Pude, nu derimod bruges Seletøj og dette undertiden lakeret eller smukt beslaaet med Messing.

8nde Capitel

Borgerlige Indretninger

I Hensyn til det Gejstlige aabnes denne Afdeling med en Presbyterologi eller Præstehistorie, i hvilken Forfatteren maa beklage ikke at kunne gaa stort længere tilbage end til Reformationen. Rækken er følgende:

1. Hr. Hans Bondesen, Biskop Corts Officcalis eller Provst eller Ombudsmand, skal have levet 1490.
2. Hr. Laurits Hansen kaldet 1513, levede i Biskop Bendenucus Tid og døde 1556.
3. Hr. Hans Olufsen døde 1559.
4. Hr. Christian Hviid, der forhen havde været Skibspræst døde af Svindsot 1594.

5. Hr. Peder Griis blev Capellan 1593 og Sognepræst 1594. Fik det paa Gjelsted Kirke daværende Spir nedtaget til stor Misfornøjelse for Menigheden og døde 1633. – Niels Jensen Bang nævnes som hans Capellan 1630. (Folk i Menigheden sagde: ”Grisen fik Spiret rodet ned”).
6. Hr. Magister Michel Pedersen Arctander født 1608 i Nordlandene i Norge, ordineret til Capellan den 13de November 1633, viet i Gjelsted Kirke af hans Farbroder Dr. H. Michelsen til Marie Pedersdatter den 20de July 1634. Provst d. 9de December 1640 og Magister 1641. Hans Navn i Forbindelse med Aarstallet 1645 læses paa Alterbordet i Gjelsted Kirke. Ved Uforsigtighed ved Omgang med alchymistiske Apparater skal han i Aaret 1648 have afbrændt Præstegaarden hvis Stuebygning den Gang laa hvor den øster Længde nu har sin Plads. For nogle Aar siden fandtes og i Haven derudenfor 2 runde Stensætninger paa $\frac{1}{2}$ Alens Dybde, der syntes at, at have været Levninger af 2de Ovne, og lade formode at Præsten har havt sit Laboratorium paa dette Sted. – Hr. Peder Nielsen af Middelfart født 1615 blev ordineret til Capellan d. 9de April 1645. –
7. Hr. Hans Bertelsen Stage. Søn af Bertil Thorsen i Ørsted, blev Præst 1654, døde pludselig i Degnens Hus i Rørup d. 30. Januar 1676 efterat have prædiket i denne Kirke. Han var gift med Anna Lauritsdatter Kullerup.
8. Hr. Niels Hansen Husum, gift med Formandens Enke, ordineret 1676 døde Juleaften 1704.
9. Hr. Peder Hansen Brandt født paa Ærø, demiteret fra Odense Skole 1696, ordineret til Capellan i November 1704, blev strax derefter beskikket til Sognepræst, men døde allerede 1710. Hans Enke Karen Hansdatter født 1682 paa Amagergaard skrev smukke gudelige Vers og skal endog have forfattet og i Trykken udgivet en Psalmebog, hvoraf det dog hidtil har været mig umuligt at overkomme noget Exemplar. For at hædre sin Mands Eftermæle lod hun opsætte i Gjelsted Kirke, hvor hendes Mand ligger begravet et Epitaphium af Egetræ og prydet med Billedskjærearbejde og Malning. Paa Epitaphiets midterste Plads læses: ”Herunder hviler den salige Guds Mand Hr. Peder Hansen Brandt født i Ærøskøbing Aar 1674 d. 6te September fordem Sognepræst for disse 2

Menigheder udi 6 Aar og døde Anno 1710 d. 13nde November udi hans 37te Aar, som udi et kjerligt Ægteskab levede med sin kjære Hustrue Karen Hansdatter udi 5 Aar og 6 Maaneder og er hun barnefødt paa Amagergaard herudi Fyen Anno 1682 den 31te October og døde Anno 17 [*her afsat plads til senere tilføjelse*] udi hendes [*her afsat plads til senere tilføjelse*] Aar. Deres glædelige Samliv haabes paa Dommens Dag." Ovenover læses: "Jeg Herren er de Retfærdiges Løn." Nedenunder: "Jeg vil sætte dig til en Pral evindeligt." Paa det nederste Blad: "Jeg haver stridet en god Strid, jeg fuldkommede Lobet, jeg beholdt Troen, fremdeles er Retfærdigheds Kronen henlagt til mig 2 Tim. 4.7." Paa det høire og venstre Blad: De sidste Ord den salige Guds Mand Hr. Peder Brandt trøstede sin høitbedrøvede Enke med udi Riim forfattede af Enken: Du skalt behjerte dig og ei saa saare qvide. Gud skal hjælpe dig, derpaa maa du vel lide. Ak, klag dig ikke saa min søde Sjel og Ven. Om jeg dør bort, Gud er dit Forsvar dog igjen. Agt kun Guds Godhed ret, den har føringen Ende. Paa denne Verdens Jorde ihvor du dig henvende. Hans Forsyn gaaer for Alt hans Omsorg og Forsvar. For alle Enker er og altid været har. Og jeg er nu bered til Himmelen med Glæde. - Blandt Guds udvalgte Folk i evig Æresæde. Guds Ansigt skue klar min Talsmand der at see. Blandt Engles Tusind Tal, der endes al min Vee. Du viede jeg lever her i Kors og daglig Møje. Thi er min Guds Behag til Himlen mig at føje. Vi samles glade der paa Herrens store Dag. Der endes al vor Sorg, der klares al vor Sag.

Gjelsted Præstegaard Anno 1711, d. 8nde Januar.

Over højre Blad ses en Figur, der forestiller Apostelen Peder med Nøgle i den højre Haand og i den venstre en Tavle hvorpaa læses: "Kast din Omsorg paa Herren han sørger for dig." 1 Pet. 2.2. Over venstre Blad er Apostelen Paulus afbildet med et Sværd i den venstre Haand og i den højre en Tavle hvorpaa læses: "Jeg veed paa hvilken jeg troer og er vis paa at han bevarer det her er nedlagt 2 Tim. 1.12." Alle Bogstaverne er forgyldte paa sort Grund.

10. Hr. Niels Hvalsø kaldet 1711 døde 1724.
11. Hr. Peder Mejer født 1691 i Odense af Fader Uhrmager Caspar Mejer. Sognepræst 1725, gift med Martha Charlotte Schebye, en Datter af Provst Alexander Hansen Schebye. Viceprovst

1744, virkelig Provst 1748, døde d. 6te July 1764 i sit 73 Aar. Hans Enke døde i Kindstrup d. 19nde Februar 1784 i sit 78 Aar. – En Pintelørdag i hans Embedstid omkastede en Orkanstorm Præstegaardens nordre Længde, der igjen blev opbygget den samme Sommer. Der fortælles at istedetfor Kirkebog havde han en Deel Sedler, hvorpaa de Fødtes og Dødes Navne fandtes skrevne, der bleve trukne paa en Traad over hans Skrivebord, og af og til sendtes hen til Skolelæreren til Indførsel i en Bog, som desværre er forkommen. I øvrigt skal han have været meget yndet som en ret christelig Prædikant, en retsindig og kjærlig Mand, der endog eftergav sine Embeds Indtægter i den Grad, at han stundom f.eks. maatte trænge, og ved Døden efterlod sig Gjæld. Paa en sort Marmorplade bekostet indsat i Gjelsted Kirkes øverste Pille i den nordre Muur af hans Svigersøn og Eftermand i Embedet læses følgende Indskrift: ”Herunder hvile de jordiske Levninger af den i Livet velædle og højlærde Guds Mand Hr. Peder Mejer, Sognepræst for Gjelsted og Rørup Menigheder i 39 Aar og Provst her i Vends Herred i 20 Aar, født 1691 døde 1764 i sin Alders 73 Aar tilligemed sin kjære Hustru Martha Charlotte Schebye født 1706 død 1784 i sin Alders 78 Aar samt 8 Børn og 4 Børnebørn.

Det har behaget Gud at samle her saamange

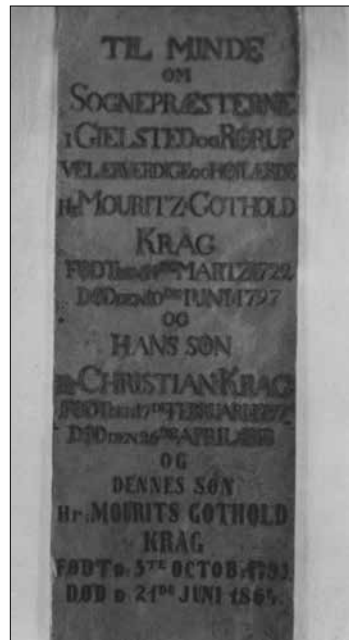
Af Nærbeslægtede i dette Hvilested.

Han gav dem Dødens Bud i en Himmel at erlange

Og bød det Jordiske at hvile her i Fred.”

12. Mouritz Gothold Krag født d. 14nde Marts 1722 af Hr. Christian Krag, Sognepræst til Middelfart og Causlunde og Hustru Magdalene Bøjesen, blev Student 1739, Kandidat 1745 adjungeret Succussor til Gjelsted og Rørup 1755. Sognepræst til Balslev og Eibye 1756, gift s.A. med Cathrine Elisabeth Mejer en Datter af Formanden og virkelig Sognepræst til Gjelsted og Rørup 1764. Den 2de Marts 1771 overgik ham den Ulykke at hele hans Præstegaard afbrændte derved, at en Kone, som var her om Natten for at hjælpe til ved Bagning, omgikkedes uforsigtig med Ilden. Familien reddede sig næsten nøgen ud af Luerne, men min Bedstemoder var nær omkommen, da hun udenfor den brændende Gaard ei kunde finde hendes Mand, som tilligemed Folkene vare ifærd med at redde Kreaturerne. Hun vilde ind igjen men blev holdt

tilbage af min Fader, der skjøndt kun 14aarig Dreng, slyngede sine Arme saa om Moderen, at hun ei kunde rive sig løs. Der fortælles om en fattig Dreng, at han, da Præstens Familie Dagen efter søgte om Noget paa Brandstedet trak sin Trøje af og gav min Oncle den ved de Ord: "Der lille Peder, din Moder gav mig den for 2 Dage siden, men nu har du den mere nødig end jeg". Min Oncle var dengang 8 Aar gammel. Samme Aar lod min Bedstefader Præstegaarden igjen opbygge af Bindingsværk ved Tømmermand Julius Eriksen fra Kindstrup. Af flere endnu i min Embedstid levende gamle Folks Beretninger fremgaaer, at min Bedstefader har været meget agtet og elsket saavel paa Grund af hans christelige og hjertelige Foredrag i Kirken, hans Medhjælphed som Sjælesørger og hans Omsorg for de Fattige, som fordi han lige indtil Oldingsalderen bevarede et mildt og kjærligt Sindelag, en værdig Holdning og sand Hengivenhed i Ulykken, en forstandig og elskelig Tone i Omgang og et Væsen der ikke kunde andet end drage alle til ham. Dog havde han ogsaa sin Fjende, en Nidding hvem min Bedstefader engang havde advaret mod Drukkenskab og Utugt, og som derfor søgte Lejlighed til Hævn idet han med et ladt Gevær stillede sig paa Luur i Huulvejen ved Gjelsted Kirkebanke, men min Bedstefader undgik ved et blot Tilfælde, da han paa Hjemturen red om ad en anden Vej. Han døde den 10nde Juny 1797 og blev begravet i Gjelsted Kirke d. 16nde s.M., d.a. sl. Provst Thomsen i Vejlbjby holdt Ligtalen. Hans Enke døde i Kragbjerghuset ved Lunge, der var bleven kjøbt og indrettet til et Enkesæde, og hvor Kappellanen den Tid boede, den

Mindetavle i Gelsted Kirke over de tre generationer Krag, der i årene 1764-1864 var præster i Gelsted-Rørup sogne. Foto: Hans Jensen. Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.

15nde Januar 1798 og blev begravet ved sin Mands Side d. 22de s.M. i sin Alders 69 Aar. Hun var besjælet af en saadan Sands for Havecultur, at hun kunde forsyne mange Familier i Omegnen med Urtesager, havde stedse de skjønneste Blomster navnlig Tulipaner og Negliker at fremvise, og torde efter Sigende byde en Dukat for hvert Græsstraa, der maatte findes i Haven efterat den var rengjort. Men ved hendes megen Syslen og stadige Ophold fra Foraar til Efterhøst stundom til langt ud paa Aftenen paadrog hun sig en haardnakket Gigtsvaghed, der forvoldte hende mange Smerter paa det Sidste. – Sognepræstens Søkende vare Jacob Gottlieb, der døde som theologisk Student heri Præstegaarden d.13nde Juny 1796 i sit 80nde Aar. Ane Margrete gift den 5te August 1743 med Peder Saxosen Birkedommer og Forvalter ved Grevskabet Wedelsborg og Sophie Agatha gift med Landvæsenscommissair Hans Dreyer i Odense og død som Enke den 4de Marts 1797 i sit 73 Aar.

13. Hr. Christian Krag, Søn af Formanden, født heri Præstegaarden den 17nde Februar 1757, demiteret fra Colding Skole Efteraaret 1779 med Laud, theologisk Kandidat 1783 med Haud. Huuslærer i 8 Aar for Kammerjunker Cederfelds Børn paa Erholm, under 5te September 1788 beskikket som Kapellan p.p. hos sin Fader, hvilket Embede han dog først tiltraadte den 11te Februar 1791, ordineret den 12te October s.A. som adjunget og succederende Sognepræst, gift den 27nde December 1793 med Juliane Marie Bendixen, en Datter af Forpagter Bendixen paa Fjellebro, blev virkelig Sognepræst i Sommeren 1797. – Foruden Kirkebøgerne, der ikke gaaer længere tilbage end til 1747 modtog han ikkun yderst faa og uden tydelige Embedsdocumenter, men arbejdede for at bringe det i Orden, her fandtes og ført nøjagtig de Tid efter anden befalede Embedsbøger. I Aarene 1803-5 havde han meget at gjøre med Pastoratets betydelige Fattigvæsen, som han ved en Del Hindringer og Modstand uagtet, fik godt organiseret. Et Fattighus blev opført i Lunge et andet ved Holme og et 3de kjøbt i Kindstrup, hvilket sidste kunde rumme 4 Familier. Da vor nuværende evangeliske christelige Psalmebog udkom og af Regeringen ønskedes indført i Menighederne, voldte denne Sag min Fader megen Ulempe, idet en stor Deel af Gjelsted Sognebeboere til-

skyndede af en Person ved Navn Christian Sørensen Friis modsatte sig Psalmebogens Brug i Kirken, kaldte den en nye Tro, samlede sig skareviis ved Præstegaarden og forlangte endog under et stormende Opløb, at min Fader skulde befrie dem fra hiin Vantroens og Fordærvsens Bog. Ja der vare de iblandt Skaren, der raabte, at før maatte man skyde dem en Kugle igjennem Hjertet end de vilde syngte en eneste af de nye Psalmer. Min Fader udholdt Stormen med Fatning og Besindighed og efter at Gemytterne Tid efter anden være blevne roligere, kom Psalmerne i Brug første Gang ved Gudstjenesten i begge Kirker d. 16nde November eller 24de Trinit Søndag 1806. Ligesom min Fader hjertelig havde beklaget det skjønne Christiansborg Slots Ildebrand og til dets Gjenopbyggelse skjænket 100 Rd., saaledes leed han med enhver Fædrelands, og en ved Danmarks ulykkelige Skjæbne i Aaret 1807 og offrede til Kanonbaades Udrustning en Sum af 100 Rd. R.S., hvilket Bidrag Hs. Kongel. Højhed Kronprindsen paaskjønnede ved til tilstille min Fader følgende naadige Skrivelse: "Ved Deres patriotiske Tilbud saavelsom ved de i den Anledning Ytterede Følelser har De erhvervet retmæssig Fordring paa min Erkjendtlighed og Tak. Jeg gjør mig en Fornøjelse af herved at bevidne Dem, hvor meget jeg paaskjønner Deres Varme Ønsker for Fædrelandets Selvstændighed.

Hovedkvarteret i Kjøbenhavn den 12te Marts 1808

Frederik C.P.

Til Sognepræst C. Krag Gjelsted og Rørup Menigheder."-

Efterat det provisoriske Reglement af 10nde October 1806 var udkommet arbejdede min Fader for Skolevæsenet og forberedte Alt saaledes, at intet kunde antages at være til Hinder for sammes Organisation, da Forord. af 29. Juli 1814 blev bekjendtgjord. Alligevel fandt den nye Maade at lønne Skolelærerne paa en saadan Modstand af Distriktets Beboere, at Skolebørnene i Gjelsted for 1814 og 15 maatte søges inddrevne ved Udpantning. Skolebygningerne i Gjelsted, der var meget forfaldne, bleve i Aaret 1816 underkastede en Hovedreparation, hvorved Læreren erholdt ikke alene et rummeligere Vaaningshus, men og en større og lysere Skolestue. Men Betalingen herfor maatte ligeledes hos

mange Beboere inddrives ved Udpantning. I Aaret 1815 blev Rørup Degnebolig for størstedelen ved sal. Kammerj. Cederfelds Opoffrelse, godt istandsat. – Arbejdet med Gjelsted og Rørup Kirkegaardes Nivellering, Opmaaling, Inddeling og Beplantning i Aarene 1815 - 17 blev meget fremskyndet ved min Faders Bestræbelse og Tilsyn. – Præstegaardens vestre Længde paa 20 Fag, der var brøstfældig, blev ombygget, og en Vognport paa 4 Fag af ny opbygget. Haven omlagt, Skoven opfredet, en stor Del levende Hegn opført. Markerne bedre indrettede og dyrkede, en Deel Mosegrunde opdyrket og adskilligt Udfør forvandlet til Pløjeland. – Han var en smuk Mand af Middelhøjde med regelmæssige og kraftige Ansigtstræk og sjælden Legems og Sjæls Styrke. I yngre Dage kunde han bære 2 Mennesker i sit lange Haar, dreje et i en Skruestikke fastgjort Søm spiralførmigt omkring med sine Fingre, og selv kaste 1 Td. Rugsæd paa sine Skuldre. I Stemmen havde han saadan Kraft, at da han engang ved Ligfærd sang en Psalme paa Ørslev Kirkegaard, skal man have kunnet høre Sangen ved Gjelsted, der i lige Linie er næsten $\frac{1}{2}$ Mil fraliggende, og naar han sang for Alteret var det ikke sjældent at nervesvage og gamle Folk derover følte en Zittren gjenem alle Lemmer, og ikkun med Nøde kunde udholde at være tilstede. Hans Prædiken, der var beaandet af Bibelen udarbejdet med Flid og holdt i en dyb men stærk Tone, skaffede ham altid talrige Tilhørere. Min Faders Væsen og Ydre var især under Embedsforretninger alvorligt, man kunde sige strængt, men derigjennem lyste en indre Pligtfølelse, der gjorde ham stærk nok til ikke at skye nogen Hindring eller Modstand paa Vejen til det, han ansaa for sandt og ret. Hos ham stod Alvor i en skøn Forening med Godhed og Kjærlighed, ikke blot mod sine Egne, men imod de Ulykkelige, Forladte og Trængende, han mødte paa sin vej. I Lægevidenskaben havde han ikke ringe Indsigt, og jeg har kjendt Mange, der efter deres egen Forsikring skyldte mest Guds Forsyn ham deres gjenvundne Helbred. Han yndede Musik, sang godt og spillede en Deel Haandstykker paa Klaver og Violin. Dertil var han munter og livlig i Selskab og en saadan Ven af Naturens Glæder, at han ofte om Sommeren i den Præstegaarden tilhørende Skov hilste den opgaaende Sol og frydede sig ved de første Toner fra Fuglechoret. – Som Barn var jeg unægtelig bange

for min Fader, især paa den Tid jeg i hans Studereværelse skulde gjøre Bekjendtskab med Baden i latinske Grammatik; men det var en Følge af Datidens strengere Opdragelsesmaade, og naar blot jeg kunde mine Lectier og saae et Smil paa hans Aasyn, var der ingen lykkeligere end jeg, og ingen kunde stoltere end jeg fortælle sin Moder om Dagens Held og Hæder. Var Fader derimod vred fordi Krabaten ikke kunde comparere magnus og malus, og der kom Skyer paa min Glædes Himmel, saa gik min Moder i Forbøn for mig, og det glemmer jeg hende aldrig. Men ligesaalidet glemmer jeg at med den modnere Alder voxede tillige min Høiagtelse og Kjærlighed for min Fader. I de sidste Aar af hans levetid leed hans iøvrigt stærke Constitution ofte af Gigtsmerter og han døde d. 26nde April 1818 af en Gigtbylde over venstre Skulder. Salig Amtsprovst Holm af Sandager holdt Sørgetalen ved hans Grav paa Gjelsted Kirkegaard d. 4de Mai s.A.

Medens min Moder endnu var her i Præstegaarden slog Lynet ned d. 7nde Juli 1819 om Natten kl 12½ i Stuehuset, der aldeles afbrændte, de øvrige 3 Længder bleve derimod redede, deels ved de tililende Bønders Hjælp, deels derved at Vinden vendte sig og førte ud imod Haven medens en voldsom Tordenregn strømmede ned. Stuehuset blev den samme Sommer opført paany af Grundmur ved Bygmester Bertelsen af Haderslev. Efter Naadensaarets Udløb flyttede min Moder til hendes Ejendomssted Schaldemose i Brylle Sogn, men solgte dette efter 8 Aars Forløb og drog til min Svoger Proprietair Møller paa Christianslund, hvor hun endnu boer. –

Min Faders Søskende ere: Peder Krag Ejer af Munkemølle ved Odense, Margrete Vilhelmine ugift. Charlotte gift med afdøde Landmand Schaldemose til Hønneruplund og Jacobine, Enke efter Forpagter Matzen paa Nislevgaard. Ikkun denne sidste er i levende Live og boer nu i Annerup ved Odense. Intet af disse Navne har jeg kunnet finde i Kirkebogen.

14. Mouritz Gothold Krag født af ovennævnte Forældre d. 5te October 1794 i Kapellan Boligen Kragssberg ved Lunge. Med ABC og Pegepind i Haand og siddende paa en Skammel ved Siden af min Moders Spinderok lærte jeg af hende de første Greb paa den ædle Færdighed at læse; siden lidt Religion, Historie, Fransk og Latin hos min Fader; men fra 8-9de Aar begge inclusive blev jeg under-

vist af theol. Kandidat Jürgensen siden Præst i Hjerup ved Colding, fra 10-11te i Kjerte af s.l. Pastor S. Storch, fra 12-13de hjemme af theol. Kand. F.L. Storch den forrige Broder og nu Præst i Sønderbye, kom derpaa i Nyborg lærde Skole, hvor Thorlacius og siden E. Munthe beklædte Rectoratet og Hee Kjærulf, Spenglar og Mülertz vare Adjuncter. Demitteret derfra, i September 1812 tog jeg exam. artium i October s.A. med Laud, philologicium i April 1813 med 1 Laud og 3 L.p.c. og philosophicum i October s.A. med 1 Laud og 3 L.p.c., blev indkaldt og begyndte derpaa, efter nogle Ugers Hvile i Hjemmet, det theologiske Studium i Kjøbenhavn. Under den Tid modtog jeg Tilbud om at undervise i Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn og i nogle private Huse i Fransk, et Sprog jeg havde elsket fra Barndommen af, dels fordi min Fader deri gav mig den første Vejledning, dels fordi der en Tidlang laae fransk Indquartering her i Præstegaarden og det da morede den 12aarige Dreng at omgaaes disse af Naturen muntre og livlige Mennesker. Den brave Grenadeer Kaptain Qvinjeux af 19de Linieregiment, der forærede mig en ziirlig skreven Liste over hans Kompagni, en Bog og et Prisme eller 3sidigt slebet Glas og efter sin Udmarsch af Landet vedligeholdte, indtil spanske Kugler traf ham, en korrespondance med min Fader, glemmer jeg ligesaalidet som hans Tjener Francois af Blois, der lærte mig at støbe Hagel, skyde Fugle og fægte med Rapier. Under mit Ophold ved Universitetet viste Professor P.E. Müller mig megen Godhed saavel ved sine private kjærlige Raade, som ved at anbefale mig til een af de saakaldte ældste Pladser i Kommunitetet og til at være Opsynsmand ved exam. art i October 1845. Foruden ham hørte jeg Professorerne I. Møller, Thorlacius og Hornemann, deltog i latinske Disputere-Øvelser hos Moldenhawer, og var Medlem af Selskabet Athenæum, for hvilket jeg skrev den de nedenfor under No. 1 og 2 anførte Afhandlinger foruden en Deel Theses. Af Stadens Prædikanter hørte jeg oftest Mynster, Gutfeld og Clausen og fandt især hos den første sand Tilfredsstillelse. Venskabet ædle Glæde skjænkede mig Studenten G.S. Thuning, død som Kandidat 1821 og L.D. Westengaard, nu Sognepræst til St. Hans Kirke i Odense. Den 15nde Juni 1816 tog jeg Attestats med Laud og rejste derpaa hjem for at undervise mine yngre Brødre og hjælpe min noget

svagelige Fader i Embedets Bestyrelse. Under Opholdet hjemme skrev jeg Afhandlingen No. 3. Mod Slutningen af August 1816 rejste jeg atter til Kjøbenhavn for at underkaste mig den homiletiske og catechetiske Prøve; den første blev erkjendt [...?] laud den sidste laudabilis. Da min Faders Helbred syntes at vende tilbage, skete det, at jeg i Overensstemmelse med hans Ønske modtog et Adjunct Embede ved Nakskov LatinSkole, hvor jeg blev constitueret d. 9nde August 1817 og virkelig Adjunct d. 4de April 1818. Ved denne Skole havde jeg Religion igjennem alle Klasser, Latin og Dansk i 2den og Fransk i øverste Klasse, 4 a 5 Timer daglig, læste desuden Græsk og Fransk privat med min Broder og et Par andre Dicile, fik Skolens Bibliothek betydelig forøget, skrev Oversættelsen under No. 4, og øvede mig i at prædike saavel i Byens Kirke som i Annexet Branderslev. I Sommeren 1818 leed jeg af en haardnakket og smertelig Øjensygdom, der foranledigede en Rejse til Kjøbenhavn, hvor jeg ved Professor [...?] Hjelp blev helbredt. – Den 26nde April 1818 døde min Fader og den 29nde September s.A. faldt Kongl. Resolution for at hans Embede maatte paa Kirkepatronens Ansøgning henstaae ubesat indtil jeg opnaaede den i Loven befalede Alder. Embedet blev besørget ved de Hrr. Kapellaner Storch, Ipsen og Maaløv. Den 1st August 1819 blev jeg i Nakskov Kirke viet til Ifr. Maren Dorph, en Datter af Kjøbmand Hans Dorph deri Byen. -

1819 D. 20de October erholdt jeg Kaldsbrev som Sognepræst til Gjelsted og Rørup, reiste derpaa strax til Fyn, blev efter foregaaende Prøve ordineret af sal. Biskop Plum d. 10nde November s.A. i St. Knuds Kirke og indsat af sal. Amtsprovst Holm d. 22. Trinit. S. s.A. i begge Kirker, hvorpaa jeg uden Ophold tiltraadte Embedet. – Min Sjæls Taknemmelighed saavel mod det algode Forsyn som mod mine jordiske Velyndere blev end inderligere og mere levende ved Efterretningen om, at under Højsal. Kong Frederik VI's Gjennemrejse 1818 havde Pastoratets 2de Sognefogeder været i Odense og overrakt Kongen en Ansøgning, hvori de allerfleste af Sognenes Beboere havde med Navne og Glad Tillid anholdt om at jeg maatte blive deres Sognepræst. Gud er mit Vidne, at jeg begyndte den hellige Gjerning med Bøn og med det alvorsfulde Løfte at virke hvad godt jeg kunde i min Herres Viingaard. – Af

Gelsted Kirke, ca. 1900. Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.

Vejen, jeg betraadte, ville disse Blade give en simpel, men sanddrø Fremstilling.

1820 forøgede jeg de modtagne Protocollers Antal, der bestode af 2 Kirkebøger, 1 Fattigprotocol, 2 Skoleprotocoller, 1 Embedsbog, med en Kopibog, hvori Erklæringer og Sager, som ikke henhørte under Skole og Fattigvæsenet indførtes. De adspredte Forordninger og Placater, hvoraf mange var gaaet tabt ved Ildsvaaden, bleve samlede og indheftede. I Kirkerne blev Tavlens Ombæring ansat til at skee under Psalmen efter Prædiken. Ved Visitatsen den 4de October bevidnede Biskop Plum, at Sognepræsten viser god Villie og er i Besiddelse af heldige Undervisningsgaver. –

1821 begyndte jeg at lade Præstegaardens Udhuse reparere med nye Fod og Dokker i Undervæggene, der bleve opmurede af brændte Steen. Ligeledes bleve Staldene ombyggede af nyt Egetømmer og forsynede med Bræddeloft over Hestene – Nogle Bibler, Psalmebøger og Nytestamenter uddeles i Menigheden.

1822 blev det imellem Præstegaarden og Skolen forhen næsten ufrem-

kommelige Vejstykke afsat i lige Linie, udvidet, indgrøftet og beplantet saavel med levende Hegn som med Træer. Til Erstatning for den udlagde Jord modtog Sognepræsten nogle Stykker af den krumme Vejlinie, som den Gang var opfyldt med en stor Mængde Steen, og ikke uden Bekostning og meget Arbejde lod sig forvandle til frugtbærende Jordbund. – Samme Aar blev den indb. Undervisningsmethode første Gang anvendt i Gjelsted Skole, men med nogle faa Afbøjninger fra de approberede Bestemmelser, som det indskrænkede Locale gjorde nødvendige. Den 17nde Juli d.A. blev min Velgjører Kammerjunker Cederfeldt de Simonsen begravet, og Sørgetalen ved hans Grav udgivet see No. 5.

1823 indførtes den indb. Undervisningsmethode i Rørup Skole. Jeg begyndte at holde Catechisation hver Lørdag før Skriftemaalet med de unge Communicanter. Ved Altergang blev indført at Sungen ophører medens Præsten holder Bøn efter Sacramentets uddeling. – Et nyt Fattighus opført ved Hønnerup.

1824 blev Gjelsted Kirke forsynet med nye Alterklæder og Overtræk paa Prædikestolen. I nordre Side af Kirkegaardsmuren blev, paa mit Forslag, anbragt en dobbelt Stakitlaage til Indgang for Beboerne af Kindstrup og Flubjerg. Ved Visitatsen den 27nde Juli yttre Biskop Plum, at den flittige Catechisation og den hæderlig virksomme Sognepræsts iøvrigt Embedsarbejde ikke er uden Frugt. Den 1ste October bortkaldtes ved Døden min usigelig elskede Hustru Maren Dorph fra mig og 3 smaa Børn, hvoraf det yngste var kun 14 Dage gammel. I Fred paakom mig en Bitterhed, men Prøvelsen er fra Gud.

1825 blev det ved Cancelli-Resolution af 25nde Januar bevilget, at den Skole, som efter approberet Plan af 5te Januar 1813 skulde organiseres for Kindstrup og Hønnerup Distrikt, maatte for Fremtiden henlægges til Gjelsted Skoledistrikt, imod at Skolelærerne i Gjelsted erhoder et aarligt Tillæg af 15 Td. Byg, hvilket Tillæg Rørup Sogn deltager i at udrede, saalænge Degnen i Rørup lever. Samme Aar blev der paa Stamhusbesidderens Foranstaltning anvist Gjelsted Skolelærer en beqvemmere og kortere Vej til Hans Embedsjordlod over Gaardmand Peder Andersens og Husmand Niels Jørgensens Marker istedetfor den længere og besværligere han og hans Formand hidtil havde afbenyttet.

- 1826 ved Pintse holdtes Jubelfest i Anledning af at det var 1000 Aar siden Christendommen naaede vort Fædreland. Begge Kirkerne vare festlig smykkede. Psalmerne udførtes under Ledsagning af Instrumental Musik, og en deel Exemplarer af det nye Testamente uddeltes efter Tjenesten. Et lidet Skrift om Ansgar og Harald Klak sendtes ud i Menigheden til Gjæmmemlæsning.
- 1827 begyndte strax efter Pintse med at holde Bibellæsning hver Onsdag i den ene Kirke. Samme Aar indgav jeg en Forestilling angaaende en Omdeling af Gjelsted Kirkes Stolestader, hvilken og ifølge Stiftsdirektionens Skrivelse af 10nde Mai blev iværksat i Overværelse af Herredsfogden, den største Lodsejers Fuldmægtig og Sognepræsten. For at forebygge adskillige Uordener med Gjelsted Kirkegaards Afbenyttelse blev Tilsynet med samme overdraget Sognets Skolelærer ifølge Amtsskrivelse af 9nde Mai. De gymnastiske og militære Øvelser med Skoleungdommen i begge Sogne toge deres Begyndelse ifølge Cancelli Skrivelse af 28nde November 1826. S.A. byggede jeg et Hus paa 7 Fag i Præstegaardens Have. -
- 1828 opførtes det nye Undervisningsværelse ved Gjelsted Skole paa 9 Fag, hvortil jeg med Cancellitilladelse af 6te November 1827 udlagde Byggepladsen i Kirkemarken. Den 1ste October indviedes denne Skole af Sognepræsten i Overværelse af Amtsdirectionen, en Deel Embedsmænd og Sognets Beboere ved en Tale, der siden blev omarbejdet og udgiven i vældædigt Øjemed se No. 6. – S.A. blev indb. Underv. indført i Skolen, aldeles overensstemmende med de approberede Bestemmelser. Ved Stiftamtets Skrivelse af 25nde Juli og 31te August blev det Skolelærerne i Gjelsted overdraget at føre Opsyn med Kirkegaardens Vedligeholdelse og Tilsigelse af Arbejdsfolk i dette Øjemed samt at føre Gravprotocollen. Det Danske Bibelselskab i Kjøbenhavn havde tilstillet mig et Antal Bibler og Nye Testamenter, som det, i Betragtning af Sognepræstens Omhu for den hellige Skriffs Udbredelse og sammes forstandige og andægtige Anvendelse overlades ham at uddele. Disse Bøger bleve uddelte til fattige Familier og Børn ved Bibellæsningen i Gjelsted Kirke d. 23nde Juli og i Rørup den næstpaafølgende Onsdag. Gjelsted Kirke blev forsynet med nye Vinduer i de gamles Sted, og desuden en nye Karm anbragt

i Chores nordre Side. Den 4de November om Aftenen afholdtes en Kirkehøjtid i Rørup i Anledning af Hans Kongl. Højhed Prinds Friderik Carl Christians Formæling med Prindsesse Wilhelmine. Kirken var smukt oplyst og prydet med Blomsterkrandse i choret anbragt en transparant støtte med de nye Formæledes Navnetræk og en af Sognepræsten forfattet Cantate blev afsjungen af Omegnens Dilletanter til dæmpet Orgel, ligesom og Psalmerne ledsagedes af Orgel og Instrumenter. Sognepræsten talede over hvorledes troe Undersaatter kunne deltage i Kongehusets Glæde. Kirken kunde langtfra rumme Tilhørerne, da en stor Deel fra fremmede Sogne havde indfundet sig. -

1829 indbød jeg i Forening med daværende Sognepræst i Middelfart Hr. Dr. Faber og efter hans Forslag Sognepræsterne i Vends Herred til at oprette et Geistligt Convent, der og siden den Tid har afholdt aarlige Møder, saaledes som den derover førte Protocol udviser. Ifølge Cancelli Skrivelse af 29de August blev Gjelsted Skole bestemt til at være Mynsterskole i den indbyrd. Undervisning for Baag og Vends Herreders Provsti. Samme Aar lod jeg med Stamhusbesidderens Minde Skoven i gl. Lod fuldkommen oprydde og anvendte de Ege, der ikke vare hullede til Reparatur paa Gaarden, og Gjerdselskoven til dermed at beplante 500 Favne Hegn. -

1830 den 3die S. e. T. holdtes 300 aarig Jubelfest i Anledning af den augsburgske Confession; efter Tjenesten uddeltes nogle Exemplarer af de hellige Skrifter. - Ved Skrivelse af 8nde Juli bevidner Amtsskoledirektionen hvor meget den paaskjønner Skolecommissionens og i Besynderlighed dens værdige Formands nidkjære Medvirkning til Skolevæsenets Fremme i Gjelsted. - d.A. blev truffet den Foranstaltning, at Gangene paa Gjelsted Kirkegaard holdes rene af Sognets arbejdsdygtige Almisselemmer.

1831 den 5te Marts bevilgede Cancelliet indtil videre min Indstilling om at maatte holde Fortjeneste kl. 8½ og Sidsttjeneste Kl. 12 skiftevis i Pastoratets Kirker. - En ny Skolebygning blev opført i Rørup og den 8nde October indviet ved en Tale af Sognepræsten i Overværelse af Amtsdirectionen og en talrig Forsamling af Districtets Beboere. - Den 12te Juli havde jeg begge Sognes Kystmilitse-Mandskab samlet i Præstegaarden, hvor jeg da oplæste Forordningen af 19de Juni

om Cholera og de i den Anledning paabudne Forsigtighedsregler, navnlig Vagthold ved Kysterne, og formanede derhos Enhver til samvittighedsfuldt at varetage det dem paaholdende Hverv. Som Medlem af Pastoratets Sundhedscommission foretog jeg mange Rejser omkring i Districtet især til de Steder, hvor daarlig Lejlighed, Fattigdom, Uorden og Ureenlighed kunde gjøre Tilsyn nødvendigt.

1832 blev Gjelsted Kirke af Ejeren forsynet med 2 nye Stole for Præst og Kirkesanger. Bræddegulv omkring ved Alteret, malet Jernrækværket omkring ved Knæfaldet. Samme Aar uddeltes igjen en Deel hellige Skrifter. I Eftersommeren lod jeg Præstegaardens Skov Cassemose Forskjønne ved adskillige Anlæg.

Gelsted Kirke. Interiør ca. 1900. Bemærk de to stole til præst og kirkesanger. Skænket kirken af Erholm i 1832. Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.

1833 lod jeg indsætte i den øverste Muurpille til højre imod Alteret en Sandsteen, hvorpaa læses i fordybet Stil de Ord: Til Minde

om Sognepræsterne i Gjelsted og Rørup velærv. og højlærde Hr. Mouritz Gothold Krag født d. 14nde Mars 1722, død d. 10. Juni 1797 og hans Søn Hr. Christian Krag født d. 17nde Februar 1757 død d. 26nde April 1818. Samme Aar byggede jeg Huset Dorthealund i Skoven Cassemose (se Embedsbog L.B. p. 95 og 96). De 5 Fag mod Vest ere indrettede til Lejevouning for en Familie, som har Tilsynet med Skoven; de 2 Fag mod Øst tilligemed Svalen er til Fornøjelse for Præstefamilien.

- 1834 foretages Folketælling i Gjelsted og Rørup Sogne (Fol. 76). - Samme Aar blev jeg ved Stemme flerhed valgt til Formand i Vends Herreds geistlige Convent og modtog Protocollen, hvori Conventets Forhandlinger indførtes (v. Embedsbog L.A.B. pag. 89 og 90). Præstegaardens Have blev dette Aar til dels omlagt og forskjønned, en Dam oprenset og udgravet og med Nelder begroet Uføre forvandlet til en smuk Spadseregang omkring Dammen.
- 1835 blev jeg af Directionen for Stiftets geistlige Enkekasse valgt til at være fast Revisor ved denne Kasse paa 6 Aar og modtog det dertil hørende Archiv (v. Emb. Bg. Lit. B p 101 og 112). Ved Visitatsen d. 19nde Juli bevidnede Biskop Faber, at han meget glædedes ved Sognepræstens hjertelige Foredrag, og den confirmerede Ungdoms gode Svar, der afgave Vidnesbyrd om en samvittighedsfuld Confimationsforberedelse. - Den 12te October havde jeg den Glæde, efter en kort Tale i Rørup Skole at overrække Gaardmand Anders Pedersen i Mongaarde det Kongl. Landhusholdningsselskabs 5te Sølvbæger for Flid og Vindskibelighed med Steenbrud og Hegnsplantning. For Conventet udarbejdede jeg Nr. 7, 8 og 10.
- 1836 blev jeg optaget som ordinæret Medlem af Stiftets literære Selskab, i hvilket jeg Tid efter anden har oplæst Afhandlingerne No. 9 og 10 samt en Deel af No. 17. I Løbet af Sommeren forsøgte jeg ved Indbydelse til frivillige Bidrag at faa en Sogne eller Kirkesprøite anskaffet, men forgjæves. Den 30te og 31te October holdes 300 aarig Jubelfest for Reformationens Indførelse i Danmark, ogsaa ved denne Lejlighed uddeltes nogle Exemplarer af de hellige Skrifter saavel som af min under No. 6 anførte Skole-Indvielsestaler.
- 1837 blev afgivet Indberetning som Bidrag til det statistiske Tabelværk (v. Emb.bog Lit. B. p. 159-161).
- 1838 den 1ste Mai modtog jeg Patent som Medlem af det Kgl. oldnor-

- diske Selskab i Kjøbenhavn, til hvilket jeg indsendte nogle Fund, saasom en Steenøxe og Kniv, en Paalstav af Kobber og en Deel Been af en Mand og en Hest, ledsagede af skriftlige Meddelelser. Ved Midsommertide blev et nyt Maleri forestillende den fattige Moder med Barnet bekostet indsat i Gjelsted Kirkes Altertavle af Kirke Ejeren Hr. Landjunc. C. Cederfeld.
- 1839 foretages en betydelig Forandring med Værelserne her i Præstegaarden, idet Bryggers og Ølkammer bleve indrettede i Huset i Haven, Melkestuen og Saltkammer i Stuebygningens østre, mit Studereværelse tilligemed Entree i Nærheden af Kjøkkengangen og Sovekammer og Havestue udvidede. Dagligstuen og Havestuen bleve gibsede og forsynede med Maling og Betræk.
- 1840 blev foretaget ny Folketælling (v. Fol. 76). S.A. blev jeg valgt paany som fast Revisor ved Fyens Stifts geistlige Enkekasse paa 6 Aar.
- 1841 udstedte jeg i Forbindelse med nogle Venner en skriftlig Indbydelse til en Landboforening, der og s.A. kom i stand og valgte mig til Formand. Foruden de Arbejder Selskabets Protocol opviser, har jeg for samme skrevet de under No. 12, 13 og 14 anførte Sager. S.A. lykkedes det mig at oprette et Almuebibliothek for Gjelsted og Rørup Sogne, hvorom Protocollerne, der tillige med Bøgerne opbevares i et eget Værelse ved Gjelsted Skole, oplyser det Fornødne. - Ved Visitats den 16nde og 17nde September bevidner Biskop Faber, at Gudstjenesten holdes til sand Opbyggelse i alle dens Deele, at Sognepræstens fri og smukke Foredrag fandt Erkjendelse i den Andagt hvormed en talrig Menighed bivaanede samme, at den confirmerede Ungdom befandtes at være godt underviste, hvorfor de og gave flinke, opvakte og tilfredsstillende svar, at Embedsbøgerne ere førte med Nøjagtighed, og at dette saavel som Oprettelsen af en Landboforening og et Almuebibliothek vidner om Sognepræstens Nidkjærhed og levende Sands for at virke til de ham betroede Menigheders Tarv i mange forskjellige Retninger, der fordre Tid, Arbejde og Iver for det Gode. -
- 1842 den 12te Februar blev jeg valgt til Suppleant i Amtsraadet for Assens og Hindsgauels Amtstue Distrikt, og d. 5te Marts til Bestyrer af Baag og Vends Herreds Læseforening. S.A. udarbejdede jeg et Forslag og en Plan til et Arbejdshus samt et Forsøg

til en Fortolkning a § 20 i Forordning af 13nde Aug. 1841, begge Dele for Sogneforstanderskabet. Ligeledes skrev jeg et Forslag til et Agerdyrkningsinstitut, der blev tilstillet de Roskilde Stænder.

1843 gjenvalgte jeg som Formand i Landboforeningen. S.A. blev Skolelodden i Gjelsted magelagt med en Lod af Gaardfæster i Gjelsted Niels Pedersens Jord Talkjær kaldet, der var Skolen meget nærmere beliggende og af god Bonitet. Forretningen, der er udført af Landmaaler Olsen i Sletterød, blev approberet af det Kgl. Rentekammer d. 10nde Februar 1846. Den 16nde September blev Rørup Skolelærerbolig forsynet med en Brønd. Den 18nde September besøgte jeg efter 25 aars Forløb atter Kjøbenhavn og opholdt mig der i 14 Dage, deels i Familieanliggender, deels for at virke for Landboforeningen.

1844 d. 5te October modtog jeg ligesaa hædrende som uforglemmelige Beviser paa Menighedernes Agtelse og Hengivenhed, idet begge Sognes Kirkesangere, ledsagede af et Antal dertil udnævnte Mænd indfandt sig her i Præstegaarden, og efter at en af Hr. Lærer

Præstegården i 1890erne med præst, familie og husstand forsamlede under gårdens berømte kastanietræ. Stuehuset var blevet opført efter en brand i 1819. Gården blev nedbrudt i 1905 og erstattet af den nuværende bygning. Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.

Cronberg forfattet Sang var afsungen af Gjelsted Skoleungdom, overbragte mig i Menighedernes Navn deres Kjerlige Lykønskning i Anledning af Dagens dobbelse Højtid og overrakte mig en smuk Forarbejdet Sølvpokal fra Gjelsted, og en med en Tegning af Rørup Kirke smykket og kostbar Vase fra Rørup Menighed, (se begge de Odense Aviser af 14nde October s.A.) Det i samme Anledning i Hempels Avis indrykkede særdeles smukke og indholdsrige Digt maatte jeg med dyb Følelse erkjende som en rig Løn og en kjærlig Opmuntring til fremdeles at anvende min bedste Kraft i Emhedets og Medborgernes Tjeneste. Dagen efter var det Søndag, og da jeg skulde Prædike om Baandet, der knytter Lærer og Tilhører sammen, var jeg nærvædet at ligge under for Sindets mange og mægtige Bevægelser.

1845 holdtes atter Folketælling (se Fol. 76). S.A. lykkedes det mig at faa oprettet en Forening imellem Herredets Præster og dets Skolelærere om, at i det Sogn, hvor et Bryllupsgilde holdes, skal Geistligheden være berettiget til de ved Brudevielsen faldende Accidentser, hvilken Forening ogsaa er tiltraadt af Baag Herreds Geistlighed. – Efter Indstilling modtog Gjelsted Skoleplan af 25nde August 1833 et under 22nde April 1845 confirmeret Anfæng i hvis Følge en Hjælpekole efter Tegning vil blive at tilbygge Hovedskolen. Dette skeete s.A. – Lærer Cronbergs Søn blev ansat som Hjælpelærer. Skolen inddelt i 4 Klasser, hvoraf 2 vexelviis er tilstede hver Dag. Denne Forandring tog sin Begyndelse den sidste November. S.A. blev jeg valgt som Revisor ved Stiftets Bibelselskab. Den 2den November overrakte jeg Ørslev Byemænd en Præmie for Skaferi paa 20 Rd. fra det Kongelige Landhusholdningsselskab. Den 23nde November indviede jeg med Biskoppens Tilladelse, ved Tale og Choral-Sang, der blev givet 3 stemmig fra Orgelet, Rørup nye Kirkebygning. Den 24nde s.M. deltog jeg første Gang som Medlem i Amtsraadets Forhandlinger og fungerede derhos som Protocolfører. Den 30de s.M. overrakte jeg i Gjelsted Skole Husmand Lars Nielsen af Fjelsted en Præmie for Havedyrkning paa 15 Rd. fra det Kongel. Landhusholdningsselskab.

1846 den 24nde Januar overrakte jeg i Rørup Skole Husmand Peder Madsen af Blankenborg det Kongl. Landhusholdningsselskabs 6te Sølvbæger som Præmie for mønsterværdig Vindskibelighed.

Den 3die Maj havde de 4 Lærere her i Provstiet Tørsloff i Assens, Jacobsen i Middelfart, Cronberg i Gjelsted og Kraiberg Sandager gennem begge Odense Aviser paa en smuk og hjertelig Maade tilstillet mig Lærerstandens Taksigelse for de 50 Rd. jeg d. A. havde skjænket deres Enkekasse. D. 25 – 29 s.M. mødte jeg ved Landmandsforsamlingen i Odense, der bestod af over 700 Medlemmer, var Medlem af Comitteen for [...?] og Industriudstilling, holdt 3 korte Foredrag i Møderne om Vends og Herreders Landboforenings Virken om Skoleferier og navnlig det i Ørslev og om et Agerdyrkningsinstitut, samt leverede en sang (se No. 16). Jeg er forfatter af følgende småskrifter

1. Quænam respublica literis artibusque maxime favet? 1815. Manuskript for Selskabet Athenæum.
2. De indole et fine epistolæ paulinæ ad Philippenses 1815. Ligeledes for Athenæum.
3. Om Jesu Parabler 1816. Manuskript indleveret til Fyens Biskop.
4. En dansk Oversættelse af Cicero de Amicitia og de Senectute 1817. Manuskript medens jeg var Adjunct.
5. En Sørgetale over sal. Kammerj. Cederfeld de Simonsen 1822. Trykt i nogle Exemplarer for Venner.
6. Indvielsestale i Gjelsted Skole 1828. Manuskript i veld. Øjemed.
7. Prædikener paa 1st. 2nd og 3die Adventssøndag 1829. Manuskript for Conventet.
8. Uddrag af Twistens Dogmatik og Scøtts Henotikon 1830. Ligeledes.
9. En exegetisk Afhandling paa Latin over Rom 3,24. 1836. Manuskript for det literære Selskab.
10. En Afhandling om Kirkesang og mulige Forbedringer ved samme 1837. Manuskript for det literære Selskab.
11. Bibellæsning over Jacobs Brev, Pauli Brev til Philippen. og Johannes Evang. Ligeledes for Meninghederne.
12. Love for Vends o.s.v. Herreders Landboforening (som Medlem af Comitteen) 1843. Trykt for Landboforeningen.
13. En Sang for Landmand. Ligeledes.
14. Beretning om Landbogoreningens første 3 aarige Virke 1845.

Ligeledes.

15. Homelitisk Bearbejdelse af 1ste Mosebog 1845. Manuskript for Conventet.
16. Topographi af Gjelsted og Rørup Sogne med 1 Kort og 16 Tegninger 1846. Manuskript.
17. Sang for Landboforeningen i Odense 1846. Trykt.

I Juni lod jeg Præstegaardens Sal og 2de Gjæsteværelser gibse, male og betrække.

S.M. blev Pastoratets Almuebibliothek forsikret i Fyens Stifts mindre Brandassuranceforening for 122 Rd.

Den 1ste Juli gjenvalgte jeg 3die Gang som fast Revisor ved Stiftets geistlige Enkekasse.

Af en Beregning affattet i October M. fremgaaer, at jeg til Dato har uddelt 37 Bibler og 170 Ny Testamenter i Menighederne.

Den 3die December valgtes jeg 3die Gang til Formand i den heroprettede Landboforening.

1847 1ste Januar overtog jeg atter Bestyrelsen af et Læseselskab for dette Herreds Præster. Efter at have ansøgt Stiftets Literære Selskab om Understøttelse til at udgive denne Topographie med Tilhørende Kort og Tegninger, modtog jeg under 6te April en Dom af den af benævnte Selskab valgte Comite, D. Hrr. Dr. og Overlærer Paludan Müller i Odense og Pastor Rohmann i Rønninge, hvilken Dom er dateret d. 16nde Marts og lyder saaledes: "Den Topographie af Gjelsted og Rørup Sogne, det ærede Selskab har paalagt os at afgive Betænkning over, have vi gjen-nemlæst med Opmærksomhed. Vi finde Arbejdet udført med Flid og umiskjendelig Kjærlighed til Gjenstanden, der giver Garanti for Rigtigheden og Nøjagtigheden af den store Mængde Enkeltheder, hvorom ikkun den i den beskrevne Egn indlevede Mand kan have tilstrækkelig Kundskab. Disse samlede Efterretninger maa baade nu som og i Fremtiden blive af Interesse for dannede Mænd i Forfatterens Egn, saavel som for hans Eftermænd i Embedet, saa at Arbejdet fortjener al Paaskjønnelse. Men uagtet vi saaledes ikke miskjende Beskrivelsens gode Sider, troe vi dog, at den efter sin hele Plan og Behandling, ligger udenfor det literære Selskabs

Kreds, ikke som ortografiske Arbejder overhovedet skulde være Selskabet fremmede, men fordi dette Arbejde ikke er anlagt paa at være et videnskabeligt. Det skildrer Forholdene saaledes, som de nu fremstille sig for et kyndigt og forstandigt Blik; det giver enkelte Notitser om deres ældre Tilstande, men det viser ikke deres Udvikling og deres Forbindelse med almindeligere Forhold. Som Exempel indskrænke vi os til at anføre, at Forfatteren intet Hensyn tager til de mange indholdsvigtige Undersøgelser over Landets ældre agrariske Forhold, uden hvilke en Beskrivelse af Landbrugets og Landboernes nuværende Tilstand savner et videnskabeligt Grundlag, om den end i øvrigt kan være tiltrækkende og belærende. Dertil kommer, at Forfatteren har medtaget en Mængde Specialiteter, der næppe ville interessere uden for hans nærmeste Kreds. Blandt Tegningerne have de af ældre Meubler vistnok nogen Interesse for Kulturhistorien, men vi kunne ingen Mening have om deres Nøjagtighed, hvorpaa deres hele Værd beroer. – I Henhold til Ovenstaaende kunne vi ikke tilraade Selskabet at understøtte Udgivelsen af det foreliggende Arbejde. – Denne Comite Betænkning var ledsaget af en Skrivelse af 31te Marts fra Vicepræs. Biskop Faber, der meddeler, at Selskabet har tiltraadt ovenstaaende Dom og at Topographien med tilhørende Kort og Tegninger herved remitteres. – Den 30de Juni valgtes jeg ved Landemode til Medlem af Komitteen for Bearbejdelse af Geistlighedens Erklæringer om Lovgivning for Naadensaaret.

Gjeldsted Kirke (v. Tab.XV) ligger omtrent 100 Skridt fra Præstegaarden paa en temmelig høj Bakke. Om den første Oprindelse haves ingen andre Efterretninger end de der ere anførte under Sognets almindelige Historie. At den er bygget dels af store tilhugne Kampsteen, dels af mindre Steen, der ere fyldte ned imellem en dobbelt Muur samt at Choret, der er dannet udvendig af halvrunde Stene, og Taarnet ere senere Tilbygninger til en Deel af Kirkens Skib tyder vistnok paa en høi Alder maaske 5 a 600 Aar. Som Minde om Catholicismens Tider kunne tjene en Steen under Ringhuset, der vistnok forhen har været brugt til Daabs- eller Vievandskar, en Deel Fordybninger i Muurene, hvor Helgenbilleder har været anbragte, og det forhen omtalte Røgelsekar. Paa Hvelvingen over Kirken sees 2nde bueformede Huller lige overfor hinanden i Muuren,

Gelsted Kirke, fotograferet i 1930erne af Hans Jepsen, Rudkøbing. Middelfart Museum.

der holde omtrent 1 Quarter i Dybden og ere sandsynligvis Levninger af gamle Vunduesaabninger. Kirken er 42 Alen 5 Tommer lang og 10 Alen 9 Tommer bred inden Muren, der er 2 og med Pillerne 3 Alen tykke. Højden i Choret er $10 \frac{3}{4}$ Alen og i Skibet 12 Alen. Taarnet er 19 Alen høit til Taget. Der findes 33 Stole for Mandfolk og 29 for Fruentimmer. Gulvet er belagt med simple Muursteen, og Gangen mellem Stolene kun 2 Alen bred. Og saa er Pladsen omkring Knæfaldet i Choret meget indskrænket, ligesom Kirken i det Hele er forliden, da den af henved 1100 Mennesker næppe rummer $\frac{1}{4}$ Part. Kirken har 5 Fag Vinduer, men trænger endnu til 1 a 2 Fag. Over Alteret, hvor der vistnok før har været enten et Vindue eller et stort Billede, har i de sidste 2 Aarhundreder været en anelig Altertavle med Capitel og 2nde Søiler alt af Egetræ. Den forestiller i øverste Maleri Christus med højre Haand opløftet og en Kugle i venstre, derunder sees Kortfæstelsen med 2nde qvindelige Figurer i halv Størrelse paa hver Side; nederst saa man forhen den hellige Nadver, men nu Christi Moder med det hellige Barn omgiven af Englehoveder, og er dette Stykke malet på Lærred af Helbek. Til højre sees David med opslagen Sangbog i højre Haand, ovenover Ps. 103,1, nedenunder 2

Krøn 21,19, til venstre Apostelen Peder med Evangeliebog i høire og en Nøgle i venstre Haand, ovenover Apg. 3.19, nedenunder Mt. 18.18. – I Choret paa søndre Muur hænger og et Epitaphium over Pastor Brandt, som ovenfor er beskrevet. Prædikestolen er af Egetræ med Søiler og en Mængde udskaaret arbejde, der forestiller paa den ene Side Syndefaldet, hvorunder læses: Rom. 5.12., paa den anden, Syndfloden, hvorunder læses Mt. 24, 39. I øvrigt er Prædikestolen bygget i en ret Vinkel og har 11 Søiler i 3 Afdelinger: 3-5 og 3. En Deel smaa Englehoveder har været anbragt oven og nedenfor disse Søiler, men ere faldne af. Daabsfunten er en svær udhulet Steenblok med et Messingfad, paa hvis Rand findes Afbildning af Dyr og Jæger, men for resten hverken Indskrift eller Aarstal. De i Kirkens øverste Piller indmurede 2nde Steentavler til Minde om de 3 næstsidste Sognepræster ere beskrevne ovenfor. Flere Fordybninger i Murene saavel i Kirken som i Vaabehuset have sandsynligvis været brugte til Billeder og Vievandskar. Foruden Altertøj hører til Kirken en Sølvdisk af 5 Tom. Diameter, en do. Kalk, paa hvis Fod læses indvendig R.M. 1771 og en sortlakeret Porcellains Vinkande med et gyldent kors paa Siden. Til de hellige Kars opbevaring er indrettet et lidet Skab i Kirkesangerens Stol.

Rørup Kirke (v. Tab. XVI) er beliggende $\frac{1}{2}$ Mil nordøst fra Præstegaarden omtrent midt i Sognet. Vejen dertil gaar bestandig opad er bakket og om Vinteren meget kold. Hvad der er sagt om Gjelsted Kirkes Bygningsmaade og Alder Gjelder og om denne. Kun ved man med Vished, at Ringhuset med Klokkerne har forhen ligget i det sydlige Hjørne af Kirkegaarden lige overfor Degnets Bolig. Paa Muren bag Altertavlen stod malet MDXIII, der maaske betyder 1514 og angiver sandsynligvis det Aar, da Choret blev tilbygget Kirkens Skib. Kirkens Længde var forhen $54\frac{1}{2}$ Al., dens Bredde $9\frac{1}{4}$ og Tykkelsen af Murene 2 foruden Pillerne som holder 1 Alen. Højden i Choret er $9\frac{3}{4}$ og Skibet $10\frac{3}{4}$ A. Taarnets Højde er til Taget 20, til Spiertoppen 42 men til Spidsen af Fløistangen 46 Alen. Der var 22 Stole for Mandfolk og lige saamange for Fruentimmer. Gulvet var belagt med simple Muursteen og Chorgang $2\frac{1}{2}$ Al. brede. Kirken kunde nok rumme over $\frac{1}{3}$ Deel af de Kirkesøgende, og der var anstændig Plads foran Knæfaldet. Kirken havde 6 Fag Vinduer, men med smaa Ruder indsattede i Bly, hvorfor der var temmelig mørkt. Altertavlen er af Eg med et Maleri, der forestiller Nadveren; neden under læses

Rørup Kirke, fotograferet i 1930erne af Hans Jepsen, Rudkøbing. Middelfart Museum.

Indstiftelsesordene. Prædikestolen af Eg, er bygget i en brudt Retvinkel med 3 Sider eller Tavler, hvorpaa findes Billedhuggerarbejde, der forestiller: 1. Abraham i Begreb med at ofre sin Søn og neden under Apg. 11, 17 og Rom. 8.22.23; 2. Frelserens Fødsel og neden under Luc. 2,10 og Esai 9,6; 3. Christi Korsfæstelse og nedenunder Joh. 2,3 og Apg. 11.12. Ved hver Afdeling er anbragt Søiler.

Daabsfunten var en svær udhulet Granitsteen med et Messingfad, paa hvis Rand et Jagtstykke var afbildet. Paa Muren i Choret hang 4 smaa Kobberplader, hvoraf een forestillede Lazarus' Opvækkelse, en anden Christi Korsfæstelse, det første skal være et godt Stykke. Over Indgangen fra Vaabehuset fandtes Stamhusbesidderens Stol bygget med 3 Felter udvendig. Paa det ene læstes: "Conferentsraad Simonsen har ladet denne Kirke forsyne med Prædikestol, Altertavle, Orgelværk og al anden indvendig Prydelse af Ny, som alt blev fuldfærdigt 1758." Paa det midterste var Conferentraadens Portrait anbragt og paa det tredie læstes: "Gud til Ære, Andre til et godt Exempel og sig selv til et Vidnesbyrd for efterkommere om hans inderlige Taknemmelighed imod Gud, at han endnu i sit 70de Aar lever sund frisk og vel fornøjet." Desuden var Stolen smykket med Træbilleder af de 4 Evangelister: Over Indgangen fra Taarnet er Kirkens Orgel med 8 Stemmer og Pedal. Paa

Orgelets yderste Træværk imod Kirken stod malet: ”Frygt Gud. Ær Kongen. Hvo frygter Gud han Kongen ærer. Det er jo Himlens eget Land. Fornuften os det samme lærer, da Kongen er vor jordiske Gud. Om begge Deele man i dette Huus os minder. Betænk det, hvo som helst sig her til Bøn indfinder.” Paa hver Side af Chordøren stode 2 Piedestaler, som bare 2 Englefigurer, den ene med Korset, den anden med Kalken. I Kirkens Skib hang 2 Messinglysekroner og Hvælvingerne vare forzirede med forgyldte Stjerner. Paa en over Indgangen i Taarnets vestre Side Indmuret Sandsteen er indhugget en [..?..] Indskrift.- Kirken var iøvrigt tækket med Bly men Taarnet med Egespaan, og ind- og udvendig hvidtet, hvorhos dog en gul Rand blev strøgen om Vinduer og Taarnlugen. Ved Hovedreparationen 1845 og 46 ere en Deel Forandringer gjorte, idet man nedbrød Vaabenhuset og tilmurede Indgangen til Kirken, anbragte et nyt Vaabenhuus under Taarnet af 7 ¼ Al. Længde og 9 ¼ Al. Bredde og rejste en Tilbygning til Kirkens nordre Side paa 13 Al. □ og af samme Højde som Kirkens Skib, og blev denne Tilbygning tækket med røde Tegl. I Klokkehuset, der hæver sig ovenpaa Taarnkuppelen, bleve de gamle Træsøjler ombyttede med nye. Taget omlagt, Spiirstang og Fløiet fornyet samt en Messingkugle anbragt paa Spiret i stedet for den forrige, der var af Kobber. Kirken erholdt 12 Fag Vinduer og 2 Indgangsdøre, een under Taarnet og en anden i Hjørnet af Tilbygningen. Indvendig blev Alteret flyttet ¾ Alen ud fra Muren, hvorved fremkom en for Præsten saare nyttig Gang. Rækværket om Alteret, der var af Træ, ombyttet med et af Jern, Billeder og Piedestaler borttagen, en ny Daabsfont i Form af et Bord af bronzeret Metal med de 4 Evangelisters Emblemer paa Fødderne og en Englekrands trindt om Døbefadet anskaffet. Prædikestolen forsynet med en kuppelformet Nederdel og ny Opgang med Rækværk og Stamhusbesidderens Stol anbragt nede paa Gulvet lige over for Prædikestolen. Orgelet blev ombygget og forbedret i Vindlade, Piber og Bælge. Lysekronerne reparerede og den ene ophængt i tilbygningen, stolene inddelte til 29 for Mandskjøn og 23 for Quindekøn ved Omtækningsforretning af 20nde November 1845. Chorgangen er 3 Alen bred og saavelsom det smukke, rummelige Chor, hvor Daabsfonten er stillet midt for Alteret, belagt med 8kantede Fliser, brændte ved Ruggaards Teglværk. Alt Træværk i Kirken er malet med PallissanderFarve og Søjlerne bronzerede, Stjernerne forgyldte paany og Alter saavelsom Prædikestol betrukken med carmassinrødt Fløil, saa at

dette Tempel nu er et af de skønneste i hele Provstiet. Til Kirken hører Sølvdisk af 5 2/3 Tom. i Diameter og et Sølvbæger, der vejer 59 Lod og er indvendig forgyldt; paa Haandfanget findes 6 Hjørner eller Udhævninger og derpaa 6 Bogstaver I.H.E.S.V.S. d: ”Jesus”, paa Foden sees et lidet forgyldt Krusifix og indvendig læses: ”omgjort 10 October 1800.” Brød og Viin til 11 a 1200 Kommunikanter aarlig leveres af Kirkeejeren. Der holdes vexelviis Først og Sidstjeneste hver Søn- og Helligdag i begge Kirker hiin Kl. 8 og denne Kl. 12 Formiddag. Klokkerne i begge Kirkerne ere ret gode og vellydende. Enhver af Kirkerne underkastes i Regelen en Reparation hvert andet Aar og holdes godt vedlige. Kirkegangen er flittig og stadig især i Gjelsted, og der hersker Stilhed, Orden og Opmærksomhed under Gudstjenesten. Ved Bortgangen af Kirken er det en smuk Skik, at Mandkjønnet bliver staaende i dets Stole indtil Qvindekjønnet er kommen ud. - Kirkesangen forbedrer sig kjendeligt fra Aar til Aar.

Efter Sagnet blev Gjelsted Sogns Børn i ældre Tider underviste i Rørup Skole, hvorhen de havde fra ¼ til 5/4 Miil at gaae; siden fik man de saakaldte Pogeskoler, hvoraf een bestyredes af en Mand ved Navn Lindrup i Holme. Her skal ingen Skole have været i Sagnet førend 1739, da Provst Mejer i dette Øjemed lod bygge 4 Fag Huus i Præstegaardens Tofte, hvilken Bygning Grev Wedell i Aaret 1742 forøgede med 8 Fag. Nu bestaar Gjelsted Skole (v. Tab XV) af Lærerens Vaaningshuus 12 Fag, den gamle Skole, hvori der er et Bogkammer, 4 Udhuse og Tørvekube 10 i alt 26 Fag assurede i Aaret 1816 for 880, og den i Aaret 1828 byggede nye Skole 7 Fag Læseværelse og 2 Fag til Gang og Bogkammer alle 9 Fag assurede samme Aar for 400 Rd. Denne Bygning, der ligger i Præstegaardens Kirkemark, blev i Aaret 1843 forøget med 3 Fag hvilke i Forbindelse med de forhenværende 9 i Alt Fag ere indrettede til 2 Læsestuer, hver paa 5 og en Gang med Bogkammer i Midten paa 2 Fag. Det Hele blev i Aaret 1846 assuredet for [*her gjort plads til beløbet*]. Læseværelset til høire Side fra Gangen benyttes til Hovedskole med 3de og 4de Klasse og det venstre til Hjælpeskole for 1ste og 2den Klasse. - Af Skolelærerne kjender man:

1. Hans Madsen, der skal have været en meget gammel Mand.
2. Christen Busch, forflyttet 1763 til Orte.
3. Anders Bødker forflyttet 1777 til Rørup. Død 18de Januar 1801.

4. Jørgen Rasmussen kom fra Rørup den 17nde August 1777 og døde den 29de October 1806 efterladende sig Vidnesbyrd om Flid og Troskab i Gjerning og Retsindighed i Forhold.
Sønnen Rasmus Jørgensen var Medhjælper hos Faderen og skulde have været hans Eftermand, men døde allerede i sit 23de Aar, den 6te Mai 1801, meget savnet for sin Dueligheds og blide Characters Skyld.
5. Johan Henrik Cronberg af Weilby. Seminarist fra Trelleborg, kaldet d. 20. November 1806, men forflyttet til Røile-Taarup Skole i Weilby Sogn i November 1813.
6. Hans Nielsen Cronberg født i Cronberg Stedet i Rørup Sogn d. 4de April 1793, undervist i Rørup Skole, tjente Bønder i Gjelsted og Tanderup Sogne, blev forberedt af Formanden og kom derpaa til Skaarup Seminarium, hvorfra han blev demitteret d. 3de Juni 1814 med Hoved Karakter: "Udmærketgodt".
Saavel på Grund heraf som fordi han i sin tidligere Ungdom havde under et ½ Aars Ophold ved Ørslev Skole erhvervet sig Øvelse i at undervise, blev Skolen ham overdraget strax efter Hjemkomsten fra Seminariet eller den 6te Juni 1814, hvorpaa han af sal. Kammerjunker Cederfeld til Erholm erholdt Kaldsbrev dateret 17de October s.A. Den 18de Februar 1815 indtraadte Cronberg i Ægteskab med Pigen Ane Jørgensdatter, en Datter af afg. Skolelærer Jørgen Rasmussen i Gjelsted. I hans første Embedsaar foraarsagede Beboernes Uvillie mod Skolevæsenets Organisation og Skolens Regaration ham adskillige Bryderier, da Bønderne vedtog ikke at ville pløje eller kjøre for ham, beskyldte ham for Partiskhed og for at undervise enkelte Børn mindre godt end andre, ja, kom undertiden i hele Flokke hen til Skolen for at lade ham vide, at de vilde have en anden Lærer. Men imod disse Angreb stillede Cronberg rolig Besindighed i Adfærd, Flid og Nidkjærhed i Emhedsførelse, hvorved han vandt saavel de bedre tænkende Beboeres Agtelse, som og Foresattes Velvillie i den Grad at Skoledirectionen, efter Commissionens Indstilling, tilkjendegav ham under 19de December 1823 som en Opmuntring 20 Rd. af Skolelærernes Hjælpekasse og det Kgl. Danske Cancelli under 9de Februar 1828 og 19de Juni 1830 bevidnede ham dets Tilfredshed med

hans Embedsførelse. I Juli 1829 var Normal Skolens Lærer, Student Wille fra Kjøbenhavn nogle Dage heri Skolen og examinerede Cronberg, der siden ved Cancelli Skrivelse af 29 August s.A. blev beskikket til at veilede de øvrige Provstiets Lærere i den indbyrdes Undervisning. I Slutningen af Aaret 1832, da Sognedegnen i Rørup afgik ved Døden, tiltraadte han, ifølge det ham forhen meddelte Kaldsbrev, Kirkesanger Embedet i Gjelsted, hvori han af Sognepræsten blev indsat den 2den Advent-Søndag, efter forud at have modtaget biskoppelig Collats af 29nde November s.A. - Ved Jubelfesten d.18nde October 1836 blev han hædret med Dannebrog-Ordenens Sølvkors, der overleveredes ham paa Stiftscontoiret i Odense af daværende Stiftsamtmænd Kammerherre Castenschjold. - Den 27nde September 1840 blev Cronberg valgt som Formand i Vends Herreds Skolelærer Conferent, hvilken Post han fremdeles beklædte, og i November 1841 valgtes han i Forbindelse med Kirkesanger Kraiberg af Sandager til at være Kasserer ved Provstiets Skolelærer-Enkekasse. - I al den Tid bestod Skolelønnen ikkun i den ved Udskiftningen Embedet tillagt Jordlod paa 6 Td. Land, Vinterfoder til 2 Køer og 6 Faar, 30 Læs Tørv, 5 Td. Rug, 7 Td. Byg og 12 Rd, som hævdes paa Erholm Skrivestue. Men ifølge de under 30de Januar 1813 og 20nde August 1833 approberede Planer modtog Læreren reglementeret Løn. Korn in natura 6 Td. Rug og 10 Td. Byg, videre 25 Td. Byg, som Kirkebyens Skolelærer 4 Td. Byg og ifølge Cancellie Skrivelse af 25nde Januar 1825, hvorved Kindstrup Skoledistrikt blev indlemmet under Gjelsted, 15 Td. Byg, hvilke 44 Td. Byg betales efter hvert Aars Capitelstaxt. For Qvægtiende og 1 Maal Melk fragaaer 2 Td. Byg. Efter den i hans Kaldsbrev paaberaabte Skolefundation erholder Læreren aarlig de ovennævnte 12 Rd. fra Erholm, og som eventuel Organist i Gjelsted, er han ved Conferentsraad Simonsens Testament af 26nde November 1761, stipuleret 10 Rd. - Ifølge Cancelli Skrivelse af 16nde Marts 1833 nyder han den halve Afgift af Annexhuset i Gjelsted med 6 Rd., hvilken Indtægt dog i Forbindelse med de omskrevne 12 Rd. decorteres i den Pengesum, hvormed de 44 Td. Byg betales af Districtet.

Fremdeles modtager han som Kirkesanger 10 Rd. samt Offer og Accidentser af Menigheden, og de 12 Td. Byg, der aarlig skulde afgaae i denne Pengeløn, men i Medhold af Placaten af 22nde Mai 1839 eftergives ham ved Cancelli Skrivelse af 9nde November s.A. Desuden leveres af Districtet 128 Lispund Hø 192 Lsp. Halm og istedetfor 6 Favne brænde, 36 Læs Tørv. Til Embedet hører en Jordlod, der ifølge Udskiftningsplanen af 5te October 1778 skulde udlægges af Boelsbro Skiftet i Kirkemarken paa nærværende Fæster Lars Jørgensens Grunde, men som, af hvad Aarsag vides ikke, blev tildelt Skolen meget længere borte i den nordre Udkant på Gjelsted Byes Mark ved Ulfsbæk og udgjorde 76,393 Kvadrat Al. af ringe Bonitet, men som meget forbedret ved Udgravning, Mergling og omhyggelig Behandling. Hvorledes det lykkedes at faa denne Lod magelagt med en anden er oplyst (Se Fol. 101). Skatterne af denne Skolejord betales af Districtet. I henvend 64 Aar har Skolelæreren oppebaaret 6 a 7 Læs Bøgebænde som Udviisning af Stamhusets Skove. Nærværende

Lærer ejer privat en Parcel paa Kindstrup Mose paa 4 Skp. Land ligesom og den saakaldte Kirkebjerglykke nord for Gjelsted Kirke, 6 1/7 Td. Land gammel Maal eller 86,303 Kvadrat Al., hvoraf 3½ Skp. Land bleve i Aaret 1834 forvandlede til en Have, der nu staaer i frodig Væxt og yder megen Nytte og Fornøjelse. I denne Havelod (Se foran) opførtes 7 Fag Udhus med Lo og Korngulv, hvortil han købte Tømmeret af den nedbrudte Skole i Rørup,

Pastor Krag's gravsten på Gjelsted kirkegård. Foto: Hans Jensen. Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.

og i Aaret 1846 et grundmuret Stuehuus paa 7 Fag a 9 Qvarter. Denne Bygning, der danner en ret Vinkel med hiin, men ligger 51 Alen fra samme og 13 Alen fra Vejen, er $4\frac{3}{4}$ Al. høj til Taget, 12 Al. til Rygningen og 11 Al. til Frontspidsen paa Forsiden, der vender ud mod Vejen efter Kindstrup. Den indeholder 7 Værelser, nemlig en Gang eller Entree, Dagligstue, Sovekammer, Kjøkken, Gæsteværelse og Sal nedenunder og et Qvistværelse paa 3 Fag ovenpaa, hvortil en Trappe fører op fra Entreen. I Frontspidsen er anbragt et ovalt Vindue af Støbt Jern med 9 Ruder, hvoraf den midterste er Speilglas. Ovenpaa mod Syd har man Udsigt over en stor Deel af Gjelsted Sogn og mod Nord indtil Skouby Kirke ved Bogense. Beliggenheden i Haven med et Stakit ud til Vejen giver dette Sted megen Ynde, og den smukke, rene Stiil, hvori det er bygget gjør dette til en Prydelse for Egnen.

